

ตัดกระแส

โดย

พระอาจารย์ทูล จิปปบุญโญ

วัดป่าบ้านค้อ ต. เขื่อน้ำ อ. บ้านฝ้อ จ. อุครธานี

โทร (๐๘๒) ๒๔๕-๔๘๘

คำปรารภ

หนังสือ อูบายตัดกระแสน

ข้าพเจ้าได้เขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้น เพื่อเป็นอุบายการปฏิบัติ ในการพิจารณาด้วยปัญญา เพราะมีนักปฏิบัติหลายท่านได้ถามข้าพเจ้าว่า การพิจารณาด้วยปัญญาจะพิจารณาอย่างไร และมีนักปฏิบัติหลายท่านยังเข้าใจว่า เมื่อจิตสงบรวมลงเป็นอัปนาสมาธิเต็มที่แล้ว วิปัสสนาญาณ จะเกิดขึ้น หรือพูดว่า ไปนั่งวิปัสสนาที่วัดนั่นบ้าง วัดนี้บ้าง การพูดเช่นนั้น ก็เหมือนกับว่า วิปัสสนาญาณ จะเกิดขึ้นแต่ในอิริยาบถหนึ่งอย่างเดียว บางท่านพูดว่า เคยนั่งวิปัสสนามาหลายปีแล้ว ทำไมจึงละกิเลสตัณหาไม่ได้ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะ ก็มีเท่าเดิม นี่เองจึงทำให้ข้าพเจ้าได้เขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้น เพื่อให้ให้นักปฏิบัติได้เข้าใจวิปัสสนา และให้เข้าใจในสมณะที่ถูกต้อง เพื่อให้การปฏิบัติได้เป็นไปตามจุดหมายและสมมติคำพูดให้ถูก ความเข้าใจก็ให้ถูก ว่าการทำสมณะทำอย่างนี้ การเจริญวิปัสสนาทำอย่างนี้ การทำให้วิปัสสนาญาณเกิดขึ้นทำอย่างนี้ เพื่อให้เป็นสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกต้องในเบื้องต้น ถ้าความเห็นชอบในเบื้องต้นถูกทางแล้ว ก็จะมีความเห็นชอบในท่ามกลาง และมีความเห็นชอบในที่สุด ถ้ามีความเห็นผิด ความเข้าใจผิด การดำริก็ผิด การปฏิบัติก็ผิด และผลของการปฏิบัติก็ผิดไปตาม ๆ กัน ฉะนั้น หนังสือเล่มนี้พอที่จะเป็นประโยชน์แก่ท่านในความคิดเห็น จะมีความเข้าใจในหลักการปฏิบัติไม่มากก็น้อย พร้อมทั้งจึงขออนุโมทนามายังคณะศรัทธา ที่ให้ความสนับสนุนจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ด้วยความบริสุทธิ์ด้วยน้ำใจ ด้วยอำนาจบุญกุศลเจตนาที่เป็นธรรมนี้ ขอจงให้รู้เห็นในสังขารด้วยปัญญาที่ชอบธรรม จงทุกประการเทอญ

(พระอาจารย์ทูล ชิปปปัญญา)

พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ

สารบัญ

คำปรารภ	๒
ลักษณะอาการของจิต	๕
การตั้งสติคือความตั้งใจ	๕
การทำจิตให้สงบเป็นหลักสากล	๕
ผลของการทำสมาธิแต่อย่างเดียว	๖
ผลของความสำคัญผิดในสมาธิ	๖
ปัญญาไม่มีจึงถูกสังขารหลอก	๗
พื้นฐานของวิปัสสนาญาณ	๗
จิตหลงกลมายาของกิเลสตัณหา	๘
สร้างทางให้จิตด้วยปัญญา	๘
ปัญญาสอนจิตให้มีความรู้รอบ	๙
การพิจารณารูปขันธ์	๙
การพิจารณาหลักความจริงด้วยเหตุผล	๑๐
ปัญญาพิจารณาสังขารในไตรลักษณ์	๑๒
การพิจารณาความตาย	๑๓
ปัญญาเบื้องต้นอาศัย สัญญา สมมติ	๑๖
สร้างปัญญาให้แก่จิต	๑๗
ปัญญาอบรมสมาธิ	๑๗
การดำเนินอริยมรรคด้วยปัญญา	๑๙
ปัญญาคืออรุณปราบกิเลส	๒๑
วิภูฏะหยุดหมุน ไฟดับสนิท	๒๕
รู้ไม่มีสมมติและนิमितหมาย	๒๖
สมาธิวิธี	๓๐
บทสรุป	๓๓

ตัดกระแส

ลักษณะอาการของจิต

ก่อนที่จะได้รู้อุบายของวิปัสสนานั้น ผู้เขียนขอทำความเข้าใจกับท่าน ในเรื่องการทำสมาธิ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการทำสมาธิ เพราะการทำสมาธิเป็นอุบายให้จิตได้มีการพักผ่อนอยู่ในความสงบ ตามปกติแล้วจิตไม่ชอบอยู่เป็นที่ชอบคิดโน้น ชอบคิดนี้ เป็นเรื่องเล็กบ้าง เป็นเรื่องใหญ่บ้าง เป็นเรื่องชอบใจและไม่ชอบใจ เป็นเรื่องมีความสุขและความทุกข์ใจ และคิดไปในเรื่องที่ไม่มีสาระ เลื่อนลอย ไม่มีจุดหมายปลายทาง ทั้งตัวเองก็ไม่รู้ว่าจิตคิดไปในเรื่องไหนบ้าง และชอบคิดไปในเรื่องนอกตัว เหมือนกับลูกตาที่อยู่แต่ภายนอก จิตถ้าไม่มีอุบายแล้วก็จะไม่อยู่กับที่ ฉะนั้น จึงหาคำบริกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งมาเป็นอุบายให้จิตได้อยู่ และมีสติสัมปชัญญะเป็นพี่เลี้ยงกำกับอยู่เสมอ **ถ้าสติผลอ จิตก็เล็ดลอดออกหนีไปเสีย** กว่าสติจะรู้ทัน จิตได้ออกไปเล่นอยู่กับสิ่งภายนอกเสียแล้ว จิตเหมือนกับเด็กที่กำลังชอบเล่นชอบเที่ยว พ่อแม่ก็ต้องคอยดูแลอย่างใกล้ชิด ดูแลในการพักผ่อนหลับนอน ดูแลในการศึกษา ดูแลทั้งอาหารการกิน ว่าสิ่งไหนควร สิ่งไหนไม่ควร ฉะนั้น สติสัมปชัญญะจึงหาอุบายเพื่อจะให้จิตได้อยู่เป็นที่ มีสติควบคุมจิตให้อยู่ในคำบริกรรมนั้นไม่ให้ผลอ

การตั้งสติ คือความตั้งใจ

ความตั้งใจนี้ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ถ้ามีความตั้งใจทำในสิ่งใด สิ่งนั้นต้องสำเร็จ แม้

งานทางโลก จะมีความสำเร็จลุล่วงไปได้ ก็ต้องอาศัยความตั้งใจทั้งนั้น นี่งานทางธรรม เป็นงานที่ใหญ่ เป็นงานที่ละเอียดอ่อน เป็นงานที่จะถอนรากโคนของวัฏจักรให้หมดไป สิ้นไปจากจิต ก็ต้องมีความตั้งใจที่เด็ดเดี่ยวกล้าหาญ และแน่วแน่จริงจัง ฉะนั้น ความตั้งใจจึงเป็นแนวทางที่เยี่ยมยอดในการปฏิบัติธรรม **ความตั้งใจอยู่ที่ไหน สติก็อยู่ที่นั่น** ถ้ามีความตั้งใจน้อย สติก็จะค่อยเลื่อนกลางไป ถ้าไม่มีความตั้งใจเสียเลย การภาวนาก็จะผลอสติตลอดไป ฉะนั้น ความตั้งใจจึงเป็นจุดเด่นในทางปฏิบัติภาวนา ถ้าขาดความตั้งใจแล้ว การปฏิบัติก็จะมีผลดีอะไรเลย ความตั้งใจนี้เอง จะเป็นแนวทางให้จิตเป็นสมาธิได้ง่าย เพราะสมาธิ ก็คือความตั้งใจมั่นนั่นเอง **ความตั้งใจอยู่ที่ไหน ความตั้งมั่นของจิตก็อยู่ที่นั่น**

การทำจิตให้สงบเป็นหลักสากล

เพราะการทำให้จิตสงบนั้น มีมาประจำโลก และมีมาก่อนที่พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายอุบัติขึ้นในโลก เมื่อครั้งพระองค์ออกผนวชยังไม่ได้เป็นพระพุทธเจ้า ในสมัยนั้น ก็ยังมีอุททกดาบส อาฬารดาบส เคยทำให้จิตสงบมาแล้ว และก็มี ความสงบเต็มที่เป็นอัปนาสมาธิ เป็นรูปฌาน อรูปฌาน อย่างคล่องแคล่ว พระองค์ริ้วชาก็เข้าไปศึกษาและปฏิบัติฝึกหัดให้จิตมีความสงบเป็นอัปนาสมาธิ เป็นรูปฌาน อรูปฌาน ได้อย่างเร็ว พระองค์จึงมาพิจารณาดูความสงบนี้ว่าไม่ใช่ที่จะเป็นแนวทางให้ตรัสรู้ได้ เมื่อจิตรวมอยู่ในสมาธิ ก็เพียงมีความสุขเท่านั้น เมื่อ

ออกจากสมาธิแล้ว จิตก็ไหลไปตามอารมณ์ของ กามคุณเหมือนเดิม **นี่แหละท่าน การทำความสงบของดาบสทั้งสองพร้อมทั้งพระองค์ ก็มีความสงบในสมาธิเต็มที่แล้ว แต่ทำไมวิปัสสนาญาณจึงไม่เกิดขึ้นเล่า!**

มิใช่เพียงเท่านั้น เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าและพระอริยเจ้าทั้งหลายสร้างบารมี ก็เคยได้บวชเป็นฤาษีชีไพร เคยทำจิตให้มีความสงบเต็มที่มาแล้ว แต่ก็ไม่มีการวิปัสสนาญาณเกิดขึ้นเช่นกัน หรือในยุคนั้นปัจจุบันนี้ ก็มีผู้ทำให้จิตสงบได้เต็มที่เหมือนกับในครั้งก่อน ๆ มา ทั้งในศาสนาพุทธและศาสนาอื่น ๆ เขาก็ทำให้จิตสงบได้เหมือนกัน แม้บุคคลที่ไม่นับถือศาสนาอะไรเลย เขาก็ทำให้จิตสงบได้ ฉะนั้น การทำให้จิตสงบจึงเป็นหลักสากล ไม่เลือกชาติ ชั้น วรรณะ ไม่ว่าจะในพุทธศาสนาหรือในศาสนาอื่น ถึงจะมีอุบายต่างกันก็ตาม แต่ก็มารวมลงในจุดเดียวกัน นั่นคือจิตมีความสงบนั่นเอง

ผลของการทำสมาธิแต่อย่างเดียว

การทำสมาธิอย่างเดียว ก็มีผลเกิดขึ้นตามแนวทางของสมาธิ หลักการทำสมาธิ คือระวางรักษาไม่ให้จิตออกไปสู่ภายนอก ไม่ให้จิตคิดในเรื่องอะไรเลย จะเป็นเรื่องอดีต เรื่องอนาคตก็ไม่คิด แม้ในปัจจุบันก็ไม่คิดอะไรทั้งสิ้น เพราะการคิดในสิ่งต่าง ๆ จิตจะไม่รวมเป็นเอกัคตารมณ์ และเป็นเอกัคตาคิต จึงคอยระวางรักษาให้จิตอยู่ในอารมณ์อย่างเดียว ให้มีสติระลึกอยู่เฉพาะจิต **เมื่อสติสัมปชัญญะ คอยระวางรักษาจิตอยู่อย่างนี้ จิตก็จะมีผลสงบรวมลงเป็นสมาธิ** จะเป็นสมาธิในขั้นไหนนั่น จิตก็ขึ้นอยู่กับความพอตัวของ

สมาธิในขั้นนั้น ๆ จากนั้นก็ถอนออกมา ผลที่เกิดขึ้น ก็มีความสุขกาย มีความสุขใจ อยากให้มีความสุขนี้มีตลอดไป ถ้าสมาธิจะเสื่อม ก็กำหนดไปตามวิธีเดิม ผลที่ได้รับก็คือความสุขอีก บางท่านก็สงบได้น้อย บางท่านก็สงบได้มาก บางทีก็สงบเพียงเฉียด ๆ บางครั้งก็สงบลงอย่างเต็มที่ จากนั้นจิตก็ถอน จิตก็มีความสุข ก็เกิดความยินดีในความสุข พอใจอยากอยู่ในความสุขอย่างนี้ตลอดไป **นี่แหละคือภาวนาหาความสุขในการทำสมาธิ ก็ติดอยู่ในความสงบสุขของสมาธิ ไม่มีทางที่จะออกได้เลย**

ผลของความสำคัญผิดในสมาธิ

ผลของการทำสมาธิประเภทนี้ นักภาวนาจะหลง นั่นคือ อภิญญา อภิญญานี้เมื่อเกิดกับผู้ที่ไม่มีปัญญาแล้วชอบหลง เพราะอภิญญานี้ก็เป็นสิ่งที่ทำให้นักภาวนาลืมตัวได้ง่าย และเข้าใจผิดในตัวเองได้ง่าย และทำให้เกิดมานะทิฎฐิสูงโดยไม่รู้ตัว อภิญญานี้ไม่ใช่จะเกิดไปหมดทุกท่าน แต่ละท่านก็เด่นไปในข้อใดข้อหนึ่ง บางท่านก็มีทิพยจักขุ มีตาทิพย์ สามารถกำหนดจิตดูได้ในพวกกายทิพย์ เช่น เทวดา หรือสัตว์นรก เปรต อสุรกาย บางท่านก็มีทิพยโสต สามารถกำหนดจิตฟังเสียงเทวดาและสัตว์นรกได้ บางท่านก็มี เจโตปริยญาณ สามารถกำหนดจิตรู้จิตของคนอื่น ว่าคนนั้นเขาคิดในเรื่องอะไรก็ได้ ทั้งสามข้อนี้ ถ้าทำให้เกิดได้ในข้อใดข้อหนึ่งหรือเกิดขึ้นได้สองข้อก็ตาม ในยุคนี้สมัยนี้ จะถือว่าเป็นผู้ที่เด่นในการภาวนา ผู้ไม่เข้าใจในเรื่องนี้ก็จะพยากรณ์ให้เป็นพระอริยเจ้าอย่างง่าย ๆ ถ้ามีใบประกาศนียบัตร ก็จะเซ็นอนุมัติรับรอง

ทันที นี่ก็เป็นผลที่เกิดขึ้นจากสมาธิทั้งนั้น

ปัญญาไม่มีจึงถูกสังขารหลอก

สังขารนี้ ถ้าจะเทียบกับบุคคลแล้ว ก็เป็นคนที่มีความคิดที่ขี้ขลาดขี้เขิน เป็นนักพูดตลบตะแลง หัวประจบสอพลอ ประจบประแจง จะว่าเสริมสวยก็เสริมจนให้คนหลง จะว่าตัมตุน ก็ตัมตุนระดับโลก เพราะสังขารอยู่ที่จิต จึงเรียกว่า สังขารจิต เมื่อจิตมีความต้องการในของสิ่งใด สังขารก็จะเป็นผู้คล้อยตาม ส่งเสริมเห็นดีเห็นชอบ ประจักษ์ในเรื่องนั้น ๆ ให้เป็นที่พอใจในความต้องการ นักภาวนาอยากเห็นพระพุทธเจ้า อยากเห็นพระพุทธรูป อยากเห็นความสว่าง สังขารก็จะออกแสดงให้ดูได้ นักภาวนาผู้ไม่มีปัญญาแล้วก็จะเข้าใจว่าเป็นของดี ถือว่ามีอภิญญาขั้นสูง มีญาณชั้นละเอียด ทั้ง ๆ ที่เป็นอุบายของสังขารวางแผนหลอกจิต แต่ก็ยังไม่รู้ตัว ยังมีความเข้าใจว่าเป็นคุณธรรมขั้นสูงอีกด้วย ที่ได้อธิบายมานี้ ก็เป็นผลที่เกิดจากสมาธิทั้งนั้น คิดว่านักปฏิบัติภาวนาพอจะเข้าใจในแนวทางการทำสมาธิ เพราะการทำสมาธิอย่างเดียว ก็ให้ผลดังได้อธิบายมานี้ ความคิดว่า เมื่อจิตรวมลงเป็นสมาธิเต็มที่แล้วก็จะมีวิปัสสนาญาณเกิดขึ้นนั้น จะไม่มีทางเกิดวิปัสสนาญาณได้เลย เพราะวิปัสสนาญาณเป็นสายต่อเนื่องมาจากผู้ที่มีปัญญา ผู้ที่มีความฉลาดเฉียบแหลมเท่านั้น

พื้นฐานของวิปัสสนาญาณ

จากนี้ไป จะได้อธิบายวิธีวางพื้นฐานของวิปัสสนา

ญาณ พื้นฐานของวิปัสสนาญาณนั้น มีเฉพาะในพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่ทั่วไปเหมือนกับในการทำสมาธิ วิปัสสนาญาณคือความรู้เห็นที่แจ่ม และรู้เห็นจริงในสภาวะธรรมทั้งหลาย วิปัสสนาญาณ แปลว่า ปัญญาที่หยั่งรู้ในสัจธรรมตามความเป็นจริง ปัญญาที่หยั่งรู้นี้ ต่อเนื่องมาจากปัญญาในองค์มรรคคือ สัมมาทิฏฐิ ปัญญาที่เห็นชอบ สัมมาสังกัปป ความดำริชอบ นี่เป็นพื้นฐานของวิปัสสนาญาณโดยตรง ความเห็นที่ชอบธรรม ความเห็นในสัจธรรมที่เป็นจริง ถ้าความเห็นที่จริงแล้ว ความดำริพิจารณาถล่นกรองในสัจธรรมก็ดำริพิจารณาไปตามความจริง สัมมาทิฏฐิเหมือนกับรูปแปลนแผนผังที่จะก่อสร้าง สัมมาสังกัปปคือนายช่างที่จะต้องทำให้ถูกต้องตามแปลนนั้น ๆ จะเป็นบ้านเรือน หรืออาคารต่าง ๆ ที่มั่นคงถาวร ก็ขึ้นอยู่กับ การวางพื้นฐานให้ถูกต้องในเบื้องต้นฉันใด สัมมาทิฏฐิคือปัญญาที่เห็นชอบนี้ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด แม้สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ก็มาขึ้นต่อ สัมมาทิฏฐิ คือปัญญาที่เห็นชอบชั้นนั้น

การทำสมาธิต้องมีสัมมาทิฏฐิ คือปัญญาที่เห็นชอบเป็นพื้นฐาน มิเช่นนั้น จะเป็นมิจฉาสมาธิโดยไม่รู้ตัว จะผิดพลาดจาก สัมมาสมาธิไปได้ง่าย คำว่า สมาธิ คือความตั้งใจมั่น จะตั้งใจมั่นเป็นสัมมาสมาธิในองค์มรรคหรือไม่ หรือตั้งใจมั่นในมิจฉาสมาธิ นี้ก็ต้องมีสัมมาทิฏฐิคือปัญญาที่เห็นชอบในสมาธินั้น ๆ อย่างถูกต้อง หรือให้ปัญญาเป็นพี่เลี้ยงในองค์สมาธิโดยรอบคอบ มิเช่นนั้น จะกลายเป็น

โมหสมาธิ เป็นมิจฉาสมาธิโดยไม่รู้ตัว ฉะนั้น จึงมีปัญญาเป็นเครื่องสอดส่องดูแลในความรู้เห็น ที่เกิดขึ้นจากสมาธิอย่างใกล้ชิด ถึงจะมีนิมิตเกิดขึ้นเป็นลักษณะใด ก็ให้ทำความเข้าใจว่า นั่นคือสังขาร จะเห็นรูปร่างกายตัวเอง เห็นเนื้อหนัง กำลังพุพองเปื่อยเน่า เห็นโครงกระดูกของตัวเอง และคนอื่น การเห็นลักษณะนี้ เห็นเป็นเพียงนิมิตเท่านั้น **อย่าเข้าใจว่าตัวเองเห็นอสุภะเลย เพราะอสุภะไม่ใช่การเห็นในนิมิตแต่อย่างใด การเห็นอสุภะที่จริงต้องเห็นด้วยปัญญา** การเห็นนิมิตในสมาธินั้น จะไม่เกิดความเบื่อหน่ายแต่อย่างใด จะให้จิตมีความเบื่อหน่ายได้ ก็ต้องมีปัญญาพิจารณาให้รู้จริง เมื่อจิตรู้จริงตามปัญญาแล้ว ก็จิตนั่นเองจะเกิดความเบื่อหน่ายคลายจากความกำหนัดยินดี จะเห็นนิมิตเป็นพระพุทธรูป เห็นเป็นพระพุทธรูป เห็นเป็นดวงแก้ว เห็นความสว่าง นี่ก็เป็นผลเกิดขึ้นจากสมาธิ ยังตกอยู่ในสังขาร ตกอยู่ในไตรลักษณ์ คือความไม่เที่ยงทั้งนั้น

จิตหลงกลมายาของกิเลสตัณหา

จิตถูกกิเลสตัณหา อวิชชา ครอบไว้นาน จึงไม่รู้จักเส้นทางที่จะออกจากทุกข์ อดีตที่ผ่านมา มีแต่กิเลสตัณหา อวิชชา พาให้จิตเป็นไปในทางที่ต่ำอยู่เสมอ ทางของกิเลสตัณหาเป็นทางที่วนเวียนอยู่ในกระแสโลก จิตก็จำเป็นต้องหมุนไปตาม เพราะกิเลสตัณหาพาให้เป็นไป ธรรมชาติเดิมของจิตย่อมมีแววแห่งความฉลาดอยู่แล้ว แต่ก็ขาดการศึกษาในทางที่ดี จิตจึงตกอยู่ในความมืดบอด ไม่รู้เส้นทางที่จะพ้นไปจากความทุกข์ และถูกกิเลสตัณหาคุมเชิงอยู่ตลอดเวลา กิเลส

กลัวจิตจะได้มีการศึกษาที่เป็นแนวทางแห่งความพ้นไปจากวัฏสงสาร กิเลสตัณหาก็พยายามป้องกันขัดขวาง ไม่ให้จิตได้ทำความดี ถ้าเป็นเรื่องการปฏิบัติภาวนาแล้ว กิเลสตัณหาก็ยังมีอุปบายให้นักปฏิบัติได้หลงกลมายาอย่างแยบยล เดียวก็เวลานั้นก่อนเถอะจึงภาวนา เดียวก็ให้ค่อยเป็นค่อยไป วันหน้าเดือนหน้ายังมีอยู่อีก จะทำเอาวันไหนก็ได้ ขณะนี้ยังไม่แก่ ยังไม่ตายง่าย ๆ เราบุญน้อยวาสนาน้อย ยังไม่ควรแก่มรรคแก่ผล ทำเพื่อเป็นนิสัยสร้างบารมีไว้ก่อนเถอะ **จิตเมื่อถูกกล่อมด้วยกิเลส ตัณหาอยู่บ่อย ๆ ก็คล้อยตาม ตกลงก็เป็นนักปฏิบัติภาวนาเพื่ออนาคตต่อไป**

สร้างทางให้จิตด้วยปัญญา

เมื่อนักปฏิบัติมารู้ตัวว่า ถูกกิเลสตัณหาหลอกลวงแล้วเช่นนี้ และสายทางของกิเลสตัณหาเป็นมาด้วยวิธีนี้ นักปฏิบัติต้องมีปัญญา สร้างทางให้จิตเดินเสียใหม่ ความรู้เดิมของจิต ความเห็นของจิตที่กิเลสได้เสียมสอนไว้แล้ว เป็นแนวทางไปสู่ความทุกข์ เป็นเส้นทางที่หมุนเวียนตามวัฏสงสาร ความเห็นว่าการเกิดมาในโลกนี้มีความสุขก็ดี สิ่งทั้งหลายที่ยึดถืออยู่ก็อยากให้เที่ยง ไม่ต้องการให้สูญจากตัวเราไป ความต้องการของจิตมีอยู่อย่างนี้ จึงขัดต่อความจริงในสังขาร ฉะนั้น จึงใช้ปัญญาพิจารณา สร้างแนวความคิดของจิตเสียใหม่ เพื่อให้จิตได้รู้เห็นตามความเป็นจริง เพื่อให้จิตเป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นชอบ เห็นจริง **นี่ก็เพราะปัญญาเอาความจริงมาสอนจิต และจิตก็จะรู้เห็นความจริงตามปัญญาต่อไป**

ปัญญาในขั้นนี้เป็นปัญญาขั้นพื้นฐาน การพิจารณาก็ต้องอาศัยเหตุผลเป็นเครื่องตัดสินไปตามหลักความจริง ความจริงที่ได้ประสบมาอย่างไร ก็เอาความจริงในเรื่องนั้น ๆ มาพิจารณาและให้ลงสู่ไตรลักษณ์ คือ ความทุกข์ ความไม่เที่ยง และเป็นสภาพที่ดับสูญไปในที่สุด

ปัญญาสอนจิตให้มีความรู้รอบ

เพื่อให้จิตได้ในสรรพสังขารที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป การพิจารณาด้วยปัญญานั้น ต้องมีการเข้า การออก ตามเหตุการณ เช่น ไปเห็นเรื่องภายนอก เห็นคนแก่ เห็นคนเจ็บ เห็นคนตาย ก็น้อมเข้ามาภายในคือตัวเอง ว่าเราก็ต้องเป็นอย่างนั้น หรือน้อมตัวเองออกไปเทียบกับสิ่งภายนอก ให้รู้เห็นเป็นสภาพเดียวกันว่า เราก็มีความแก่ ความเจ็บ ความตาย คนอื่นเป็นอย่างนี้ เราก็เป็นอย่างนั้น คนอื่นมีความทุกข์ เราก็มีความทุกข์ คนอื่นไม่เที่ยง เราก็ไม่เที่ยง ร่างกายคนอื่นเป็นอนัตตาไม่ใช่ตัวตน ร่างกายของเราก็เป็นอนัตตาความสูญไปจากตัวตนเช่นกัน ไปเห็นซากศพคนตายเป็นไปในลักษณะใด ก็น้อมเข้ามาดูร่างกายตัวเอง ให้เห็นเป็นซากศพเหมือนกัน

เรื่องอดีต อนาคต ก็นำมาพิจารณาให้ลงปัจจุบัน การพิจารณาเรื่องอดีต ต้องอาศัยสัญญา การพิจารณาในเรื่องอนาคต ต้องอาศัยสมมติ สัญญา สมมติ นี้ เป็นที่รองรับของปัญญา สัญญา คือ ความจำ ความจำนี้ก็ต้องเลือกจำในสิ่งที่มีโทษมีภัย เพื่อให้จิตได้กลัวต่อโทษภัยนั้น ๆ เรื่องโทษภัยนี้ก็มีอยู่ประจำโลก ทุก

คนที่เกิดมาแล้วต้องได้ประสบพบเห็น และได้รับไม่มากก็น้อย ฉะนั้น ความจำจึงเลือกจำในสิ่งที่มีโทษภัย เพื่อไม่ให้จิตมีความกำเริบในสิ่งที่ชอบใจ ถ้าสิ่งไหนที่ทำให้เราเกิดราคะตัณหา รักใคร่ กำหนดยินดี มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ถ้าปัญญาไม่มีแล้ว ก็ไปหลงติดอยู่กับสิ่งเหล่านี้ ถ้าผู้มีปัญญาดี ก็หาจำเอาแต่สิ่งที่มีโทษภัย มาทำความรู้สึกไว้แก่ใจอยู่เสมอ เช่น รูป เสียง ของเรา และรูป เสียง ของคนอื่น ก็ให้พิจารณาด้วยปัญญาว่า เป็นโทษภัยด้วยกันทั้งนั้น รูปร่างกายของเรามีโทษอย่างไร ร่างกายทั้งหมดนี้ก็ย่อมมีโรคภัย การเจ็บไข้ได้ป่วย หรือการเจ็บ การตาย ก็เป็นภัยแก่ชีวิตทั้งนั้น ในชาติอดีตที่ผ่านมา ร่างกายนี้ก็มีโทษภัยเหมือนกับชาติปัจจุบัน

การพิจารณารูปชั้นธ

ความไม่สวยงามในร่างกายนี้นี้ ผู้มีปัญญาเท่านั้นจึงจะรู้เห็นตามความเป็นจริง ธรรมชาติเดิมของร่างกายแล้ว ไม่มีสิ่งใดเป็นของสวยงาม มีแต่สิ่งสกปรกโสโครก ถึงจะอาบน้ำชำระรักษาอยู่ก็ตาม ความสกปรกในร่างกายนี้นหาหมดไปไม่ ถ้าไม่อาบน้ำภายในสิบวัน ความสกปรกของร่างกาย ก็จะส่งกลิ่นออกภายนอก จะเป็นที่ขยะแขยงของสังคม เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หน้เนื้อ เอ็น กระดูก ก็ไม่มีสิ่งใดเป็นของสวยงาม และก็ไม่ได้ประกาศตัวว่าเป็นของสวยงามแต่อย่างใด **ความสวยงามนั้นมีอยู่ที่กิเลสสังขาร โมหะ อวิชชา มีความเข้าใจผิด รูปนั้นจึงมีความสวยงาม** รูปสวยงามเพราะความ

รัก รูปสวยงามเพราะความยินดี รูปสวยงามเพราะความใคร่ รูปสวยงามเพราะมีความกำหนด ถ้าจิตไม่มีความรัก ความใคร่ ความกำหนดแล้ว รูปนั้นจะไม่มีสิ่งใดเป็นของสวยงามเลย เพราะความสวยงามนั้น ถึงจะมีเครื่องประดับประดับตกแต่งไว้ ก็เพียงเป็นเครื่องฉาบทาไว้ข้างนอก และฉาบทาไว้ตามผิวหนังที่ผิวเผินเท่านั้น เหมือนกันกับหีบศพที่ประดับด้วยแสงสีและลวดลายต่าง ๆ ไว้ภายนอก ส่วนภายในหีบศพนั้น ย่อมเป็นซากศพที่มีความสกปรกเปื้อนเน่า และส่งกลิ่นอันเหม็นคั่งอยู่ตลอดเวลาฉันใด รูปร่างกายเรา และรูปร่างกายคนอื่น ถึงจะมีเครื่องประดับที่สวยงามและเอาน้ำหอมฉาบทาไว้ ก็เพียงกลบกลิ่นอันเหม็นคาวของร่างกายฉันนั้น และเพื่อให้สังคมมนุษย์เราอยู่ร่วมกันได้

การพิจารณาด้วยปัญญา ก็เพื่อให้จิตได้รู้ความจริงของธาตุขันธ์ ให้รู้ความเกิดขึ้นของธาตุขันธ์ ให้รู้ความเป็นอยู่ของธาตุขันธ์ ให้รู้ความดับไปของธาตุขันธ์ การเกิดขึ้นของธาตุขันธ์ขันธ์นั้น ถึงเราจะไม่รู้ด้วยตาเนื้อก็ตาม เราก็ต้องพิจารณากันด้วยเหตุผล พิจารณาคาดหมายไปตามหลักความจริง เพราะการเกิดขึ้นของธาตุขันธ์ ไม่ใช่จะเกิดขึ้นได้วันหนึ่งวันเดียว ไม่ใช่จะเกิดขึ้นเป็นตัวมีอวัยวะครบถ้วนพร้อมกันทั้งหมดในครั้งแรก ก็อาศัยกลลະของบิดามารดา ต่อมาก็เป็นน้ำมันใส น้ำมันใสก็กลายเป็นน้ำเลือด เป็นก้อนเลือดขึ้นมาเป็นลำดับ แล้วแตกออกมาเป็นปัญญาสาขามีศีรษะ แขนสอง ขาสอง อวัยวะทุกส่วนก็ค่อยเจริญขึ้น มี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ ปอด

พังผืด ไล่ใหญ่ ไล่ย่อย น้ำดี น้ำเสลด น้ำเหลือง น้ำเลือด สิ่งเหล่านี้ก็เกิดจากก้อนเลือดทั้งสิ้น มีตา หู จมูก ลิ้น กาย สิ่งเหล่านี้ก็มีความสมบูรณ์เมื่อถึง ๙ - ๑๐ เดือน แล้วก็ออกจากท้องแม่มาเป็นเด็กตัวแดง ๆ อาศัยน้ำนมและอาหารเหลวที่แม่ได้บำรุงทะนุถนอม เด็กก็ค่อยเจริญขึ้นเป็นเด็กโต แล้วกลายเป็นหนุ่มสาว เป็นคนเฒ่าแก่ คนเจ็บ คนตายในที่สุด

เมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว ความทุกข์กายความทุกข์ใจก็เป็นเงาตามตัว ความไม่เที่ยง ก็เปลี่ยนแปลงสภาพมาตั้งแต่เป็นก้อนเลือด เป็นเด็กก็แปรสภาพมาจากก้อนเลือด แล้วเป็นหนุ่มสาว แล้วก็แปรสภาพกลายเป็นคนเฒ่าแก่ และแปรสภาพเป็นคนเจ็บตายไปในที่สุด เมื่อตายแล้วธาตุขันธ์ทั้งหมดนั้น ก็จะลงสู่อันตตา คือความไม่เป็นสัตว์เป็นบุคคล ไม่เป็นเราและไม่เป็นเขาใด ๆ ทั้งสิ้น ความเข้าใจเดิมว่าตัวตนของเราก็จะเป็นโมฆะ ไม่มีมูลความจริงแต่อย่างใด ธาตุทั้งสิ้น คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ที่เข้าใจว่าตัวตน ก็จะแตกสลายไปเป็นธาตุเดิม คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ไปตามมูลความจริงของอนัตตา คือความสูญเปล่า ไม่มีสิ่งใดเป็นของของเราตามความเข้าใจ

การพิจารณา

หลักความจริงด้วยเหตุผล

ธาตุขันธ์ของคนที่ตายไปก่อนแล้ว ธาตุขันธ์ของผู้กำลังจะตายอยู่ในปัจจุบัน ธาตุขันธ์ของผู้จะตายในอนาคต ก็จะเป็นอนัตตา คือความสูญเปล่าด้วยกันทั้งนั้น การพิจารณาด้วยปัญญา ก็พิจารณาตามหลัก

ความจริง ปัญญาในขั้นนี้ ยังเป็นปัญญาอยู่ในความคาดหมาย แต่ก็ต้องคาดหมายให้ถูกหลักความจริง อาศัยหลักสมมติเดิมเป็นเหตุผล เพราะอวัยวะทุกส่วนของร่างกายก็เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัยที่เป็นจริง การตั้งอยู่ก็ตั้งอยู่ได้ด้วยเหตุปัจจัยที่เป็นจริง ร่างกายนี้จะแตกสลายไป ก็แตกสลายไปตามเหตุปัจจัยที่เป็นจริง การพิจารณาตามหลักความจริงนี้ ก็เพื่อให้จิตรู้จริงตามปัญญา เพราะขณะนี้ ยังอยู่ในขั้นศึกษา พยายามฝึกหัดปัญญาและฝึกหัดจิตให้เป็นไปในสังขารที่เป็นจริง จะคอยให้ปัญญาเกิดขึ้นเอง จะคอยให้จิตรู้เห็นในสังขารเองนั้น เป็นสิ่งที่ขาดเหตุผล ถึงสังขารมีประจำอยู่ในโลกนี้มาแต่กาลไหน ๆ ก็ตาม ถ้าขาดการศึกษาแล้วก็หารู้ตามความเป็นจริงไม่ เหมือนกันกับทรัพย์ากรอันมีค่าที่อยู่ในแผ่นดิน เช่น เพชร พลอย หรือแร่นานาชนิด ถ้าขาดการศึกษาแล้ว ก็ไม่รู้คุณค่าแต่อย่างใด เหมือนกับไก่ที่คุ้ยเขี่ยหากินตามประสา ถึงจะไปพบเพชรนิลจินดา ก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลยฉันใด สังขารที่มีอยู่เต็มโลก ถ้าขาดจากการศึกษาแล้ว ก็ไม่มีสิ่งใดที่จะรู้เห็นด้วยจิตตามความเป็นจริงฉันนั้น จิตก็ย่อมมีความรู้เห็นผิดเพี้ยนจากความจริงไป ทั้ง ๆ ที่สังขารก็มีความจริงอยู่อย่างนั้นมาแต่กาลไหน ๆ เมื่อจิตไม่มีปัญญาจึงหลงยึด เมื่อไม่สมปรารถนาที่ตั้งไว้ ก็เกิดความเดือดร้อนโศกเศร้าเสียใจ จึงว่าปรารถนาสิ่งใด ไม่ได้สมใจนึกก็เป็นทุกข์ ความปรารถนานั้น ย่อมปรารถนาเอาแต่สิ่งที่ถูกใจ และชอบใจด้วยกันทั้งนั้น การเกิดก็ต้องการแต่ตระกูลที่มีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ถ้าสมความปรารถนาด้วยกันหมดทุกคนแล้ว สภาพความ

เป็นอยู่ของมนุษย์ในโลก ก็จะไม่เป็นอยู่ในสภาพนี้ ถ้าทุกคนมีฐานะความเป็นอยู่เท่าเทียมกัน ก็จะไม่มีการว่าใครได้ เพราะมีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เหมือนกันทั้งหมด ไม่มียศ มีแต่การกล่าวร้าย นินทา มีความทุกข์กาย ความทุกข์ใจตลอดเวลา โลกมนุษย์นี้ก็ไม่มีการต้องการความเกิด เพราะมนุษย์เราต้องการความสุข คำว่าเสื่อมจากลาภ เสื่อมจากยศ คำนินทาว่าร้าย และความทุกข์นานาชนิด สิ่งเหล่านี้ ไม่มีใครต้องการทั้งสิ้น

แต่ก็หนีไม่พ้น เพราะโลกนี้มีสังขารครอบไว้แล้วอย่างพร้อมมูล จะเลือกเอาแต่ความสุขอย่างเดียวไม่ได้ เราต้องการสิ่งใด ชอบในสิ่งใด ยินดีในสิ่งใด ต้องการอยากให้สิ่งนั้น ๆ มีความจริงถาวรตลอดไป เมื่อสิ่งนั้น ๆ ไม่สมปรารถนาก็เกิดความทุกข์ใจ นี้เราพยายามอยากจะเป็นธรรมชาติที่เป็นสังขารอยู่เสมอ แต่ก็ไม่มีการในโลกนี้ จะสมความปรารถนาสักคนเดียว รายไหนก็รายนั้น ไม่มีใครมีความสมหวังดังความตั้งใจเลย เมื่อเกิดมาแล้ว ก็มาแก้มาเจ็บมาตายด้วยกันทั้งนั้น นี้ก็ให้เรามาฝึกหัดปัญญาให้มีความฉลาด มาฝึกหัดจิตให้รู้ตามความเป็นจริง ปัญญาพิจารณาในสังขารส่วนไหน ก็กำหนดจิตเพ่งดูในสังขารนั้น ๆ ให้จิตรู้เห็นตามปัญญาโดยตลอด เหมือนกับฉายไฟอยู่ในที่มืด เมื่อแสงสว่างของไฟหมุนไปทางไหน ตาก็รู้เห็นวัตถุที่แสงไฟส่องไปฉันใด จิต เมื่อมีแสงสว่างของปัญญาได้ส่องทางให้แล้ว จิตก็รู้เห็นในสังขารนั้น ๆ อย่างถูกต้องฉันนั้น เห็นทุกข์เป็นทุกข์ เห็นสิ่งที่ไม่เที่ยงก็รู้เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง สภาพที่ไม่มีตัวตน ก็

รู้เห็นเป็นสภาพที่ไม่มีตัวตน ถ้าจิตรู้เห็นจริงตาม ปัญญาอยู่อย่างนี้ ชื่อว่าจิตมีความรู้เห็นที่ถูกต้อง ตามความเป็นจริง

ปัญญาพิจารณาสังขาร ในไตรลักษณ์

การพิจารณาด้วยปัญญา ผิดกันกับการทำสมาธิ อยู่บ้าง เพราะการทำสมาธิต้องตัดขาดในสิ่งที่ เป็นอดีตที่ล่วงมา และตัดขาดในอนาคตที่ยังมาไม่ถึง แม้จะอยู่ในปัจจุบันก็ไม่ให้คิดในเรื่องใด ๆ ทั้งสิ้น เพียงให้มีอารมณ์กรรมฐานอย่างใดอย่าง หนึ่งบริกรรมอยู่เท่านั้น **การพิจารณาด้วย ปัญหานี้ ต้องมีความรู้รอบในเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งภายนอกทั้งภายใน** เช่น ไปเห็นคนแก่ คน เจ็บ คนตาย ก็กำหนดพิจารณาด้วยปัญญาลงสู่ ไตรลักษณ์ ถ้าเห็นคนแก่ ก็พิจารณาในเรื่องความ แก่ในรูปสังขารว่า ไม่มีใคร ๆ ในโลกนี้จะต้านทาน ไว้ได้ ถึงจะมีอาหารหวานคาวที่ดีเลิศ มีไอศวรรส เอิร์ดอร่อย เอาเข้ามาหล่อเลี้ยงให้ร่างกายนี้มีความหนุ่มแน่นตามความต้องการของเราก็หา สำเร็จไม่ ความแก่นี้จะไม่อยู่ในอำนาจของใคร ๆ ทั้งสิ้น ถึงจะให้ที่อยู่ทีนอนดีเลิศสักเท่าไร ความ แก่นี้ ก็จะไปตามสายทางของความแก่อยู่ตลอด ไป ถึงจะมีอำนาจวาสนาที่สูงส่งก็ตาม ความแก่ ของร่างกายก็จะแก่ไปตามหน้าที่ของมัน เมื่อรูป ร่างกายแก่มากลงไปเท่าไร ทุกขัง อนิจจัง ก็เด่น ขึ้นมาอย่างมองเห็นได้ชัดทีเดียว **มีตา แต่ก่อน มองดูในสิ่งใดจะใกล้หรือไกลก็มองเห็นได้ชัด** แต่บัดนี้ รูปร่างกายแก่ตัวลง จะมองดูในสิ่งใดก็ ฝ้าฟางหรือมองดูอะไรไม่เห็นเสียเลย การเดินไป

มาก็ไม่สะดวกร หนักเบาแต่ละครั้งก็ฟังตัวเองไม่ ได้ นี่ก็เพราะความไม่เที่ยงของรูปร่างกาย จึง เป็นอยู่ด้วยความเป็นทุกข์ คนแก่นี้ ในครั้งก่อน ก็เคยเป็นเด็กเหมือนกันกับเด็กทุกวันนี้ แล้วก็ เจริญขึ้นมาเป็นหนุ่มสาว อนิจจัง ความไม่เที่ยง ของรูปสังขารพาให้เปลี่ยนไป จนมาถึงปัจจุฉิมวัย ร่างกายทุกส่วนก็เหี่ยวแห้งหย่อนยาน กำลัง วังชาก็ลดน้อยถอยลง แทบจะฟังตัวเองไม่ได้เลย

มีหู แต่ก่อนเมื่อยังหนุ่มก็ฟังเสียงอะไรได้ ชัดเจน แต่บัดนี้ร่างกายแก่แล้ว หูจะฟังอะไรก็ ไม่ถนัด หรือฟังอะไรไม่ได้ยินเสียเลย นี่ก็เป็น อนิจจัง ทั้ง ๆ ที่ไม่อยากให้เป็นไป เมื่อฟังเสียง ใดไม่ได้ก็เป็นทุกข์ จมูก ลิ้น กาย แต่ก่อนเคยใช้ งานได้อย่างคล่องแคล่ว แต่บัดนี้ อนิจจังพาให้ เป็นไป จึงทำให้เป็นทุกข์ เมื่อเราเห็นคนแก่และ พิจารณาในเรื่องความแก่ของผู้อื่นแล้ว **จึงให้ น้อมเอาเรื่องของความแก่ของผู้นั้นเข้ามา หาตัวเรา และให้พิจารณาดูความแก่ของเรา** ให้กำหนดจิตตั้งใจพิจารณาดูตัวเองว่า เราก็จะ ต้องแก่เหมือนคนนั้น สังขารร่างกายเรา แต่ก่อน ก็เป็นเด็ก แต่บัดนี้ สังขารร่างกายไม่ใช่เด็กเสีย แล้ว นี่เรากำลังแก่ แก่วันนี้บ้าง วันหน้าบ้าง ที่ สุดเราก็จะแก่เหมือนกันกับคน ๆ นั้น เพราะ สังขารร่างกายเราทุกส่วน ก็ตกอยู่ในไตรลักษณ์ เหมือนกัน ถึงเราจะให้อาหารการบริโภคอย่าง เหลือเฟือ และให้ที่อยู่หลับนอนเป็นอย่างดีก็ ตาม ความแก่ก็จะไม่อยู่ในอำนาจเราเลย ถึง เราจะให้เครื่องประดับประดา ตกแต่งด้วยครีมนานาชนิดมาฉาบไว้ให้ร่างกายเราหนุ่มแน่น กลับเป็นหนุ่มเป็นสาวตามเดิม ร่างกายนี้ก็ไ

เป็นไปตามความต้องการของเราเลย นี่เราจะฝัน
ธรรมชาติเดิมของสังขารไปถึงไหน! ถ้าเป็นไปใน
ลักษณะนี้ **สมควรแล้วหรือ** ที่เราจะมาหลงว่า
ร่างกายนี้เป็นเรา เป็นตัวตนของเรา แม้คน
ทั่วไปทั้งโลก ก็มีความเข้าใจว่า ร่างกายนี้เป็นตัว
ตนด้วยกันทั้งนั้น ให้พิจารณาว่า ถึงร่างกายนี้จะ
เป็นตัวตน ก็เพียงว่า เป็นตัวตนอาศัยชั่วคราวเท่า
นั้น ไม่กี่วันเราก็จะต้องทอดทิ้งร่างกายนี้ไป และ
เราก็จะไม่หอบหิ้วเอาร่างกายนี้ไปด้วยเลย นี่เราก็
เคยเกิดเคยแก่อยู่ในโลกนี้มานาน เกิดมาในชาติ
นี้ก็มาแก่อีก และจะเกิดแก่ในชาติอนาคตต่อไป
ตราบดี เรายังมีกิเลสตัณหาอยู่ เราก็จะล่อง
ลอยตามกระแสของวิญญูะ ไม่มีทางที่จะสิ้นสุด
ลงได้เลย นี่เป็นแนวชี้แนะการพิจารณาด้วย
ปัญญา เมื่อเราเห็นคนแก่ ก็พิจารณาความแก่
แล้วน้อมเข้ามาหาตัวเอง และพิจารณาความแก่
ของตัวเอง **จงพิจารณาให้มากกว่านี้ และให้
ใช้ความสามารถจากปัญญาของตัวเอง อย่า
ไปเอาปัญญาคนอื่นมาเป็นของตน**

เราไปเห็นคนเจ็บด้วยอาการอย่างไร เราก็
พิจารณาดูความเจ็บของคน ๆ นั้น แล้วน้อมเข้า
มาหาตัวเองว่า เราก็ต้องเจ็บอย่างคน ๆ นั้น แนว
ทางพิจารณา ก็ให้เป็นรูปเดียวกันกับการ
พิจารณาความแก่นั่นเอง แต่เพียงเปลี่ยนว่า
ความเจ็บเท่านั้น และให้กำหนดจิตพิจารณาด้วย
ความตั้งใจจริง ๆ **อย่าพิจารณาเร็ว ถ้าพิจารณา
เร็ว การพิจารณาจะไม่ละเอียด และจิตก็
จะรู้ตามปัญญาไม่ทัน ความตั้งใจมั่นในการ
พิจารณาด้วยปัญญาก็จะมีช่องว่าง ถ้ามีช่อง
ว่างเมื่อไร กิเลส ตัณหา มานะทิฏฐิ อวิชชา
ก็จะเข้าสวมรอยเมื่อนั้น** การพิจารณาด้วย

ปัญญาก็จะสิ้นสุดลง เพราะถูกกิเลส ตัณหา
มานะทิฏฐิ อวิชชา เข้ามาเป็นเจ้าก็เจ้าการออก
ประกาศว่า สิ่งเหล่านี้ เรารู้หมดแล้ว เราก็ได้
เรียนผ่านมาหมดแล้ว จะเทศน์ให้ใครต่อใครฟัง
ก็ได้ จะหยุดนั่งสมาธิหยุดเดินจงกรมเสีย นอน
ดีกว่า เรื่องอย่างนี้ ผู้เขียนเคยถูกกิเลสตัณมา
แล้ว จึงได้นำเอาความงៃ ๆ ของตัวเองนี้มาเปิด
เผย เพื่อจะได้เกิดความละอาย จะได้มีความ
ขยันหมั่นเพียรคอยระวังกิเลสประเภทนี้เข้ามา
แทรกซ้อนในการภาวนาอีกต่อไป

การพิจารณาความตาย

เราเห็นคนตายอยู่ที่ไหนก็พิจารณาได้ทันที
หรือจดจำมาพิจารณาภายหลังก็ได้ การ
พิจารณาก็ต้องกำหนดจิตและตั้งใจพิจารณา
อย่างจริงจัง และทำให้จิตได้เกิดความสลด
สังเวชต่อความตาย **อย่าไปเอาธรรมดาเข้า
มาตัดรอนให้ปัญญาหมดไป** โดยให้กิเลสตัด
สิ้นว่ารู้แล้ว ทั้ง ๆ ที่จิตยังไม่เกิดความกลัวและ
สลดใจ **การพิจารณาต้องพิจารณาให้
ละเอียด ให้เข้าถึงจิต ให้จิตได้รู้เห็นตาม
ปัญญาอย่างชัดเจน** การพิจารณาด้วยปัญญา
ถ้าจิตไม่รู้เห็นตามปัญญาแล้ว ก็เหมือนกันกับ
**คนตาบอดฉายไฟ จะไม่มีประโยชน์อะไร
เลย** แต่บอดชอบบอดฉลาด การจดจำเอาเรื่อง
ของคนอื่นเป็นของตัวเองนั้นเก่งมาก ว่าสิ่งนั้นเราก็รู้
สิ่งนั้นเราก็เข้าใจ ทั้ง ๆ ที่ได้ยินจากคนอื่นเท่านั้น
ฉันใด จิต เมื่อไม่รู้เห็นตามปัญญาแล้ว ก็ไม่
มีทางที่จะรู้จริงเห็นจริงในสังขารมันนั้น ถึง
จะอ่านตำราจบตู้พระไตรปิฎก จิตก็ยังไม่
สัมผัสในสังขารมันนั้นเลย ความรู้ที่เรียนรู้อย่าง

เป็นภาคทฤษฎีไป ยังไม่เข้าใจในขอบข่ายแห่งความรู้จริงในสังขารธรรมได้ เพียงเป็นหลักการวิชาการเท่านั้น เหมือนกันกับไปเรียนหลักการวิธีการในการทำอาหาร เมื่อจบหลักสูตรมาแล้วไม่เคยปรุงอาหารรับประทานเองสักที รสชาติของอาหารนั้นเป็นอย่างไรหาู้ไม่ฉันใด การพิจารณาด้วยปัญญา เมื่อจิตยังไม่รู้เห็นตามด้วยปัญญาก็เป็นสัญญาไปฉันนั้น **ถึงจะพิจารณาไปตามหลักความจริง ก็จริงเพียงสัญญาเท่านั้น** ถ้าเพียงเท่านั้น ก็จะละกิเลสตัณหาไม่ได้เลย **เพราะการละกิเลสตัณหาเป็นเรื่องของจิต** ปัญญาเพียงเป็นแสงสว่างให้จิตได้รู้เห็นโทษภัยเท่านั้น **ถ้าปัญญามีความสว่าง จิตก็รู้เห็นในความเป็นจริง เห็นโทษภัยในการเกิด แก่ เจ็บ ตาย แล้วก็จิตนั้นแลจะหาทางให้พ้นไปจากการเกิดไปได้** ส่วนความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นผล และเป็นทั้งโทษภัยด้วย **ถ้าตัดรากแห่งความเกิดได้แล้ว ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ก็หมดปัญหาไป**

เหมือนกับคนที่นอนหลับอยู่ในท่ามกลางแห่งภัยทั้งหลาย มีช้าง มีเสือ มีงูพิษอยู่รอบตัว เมื่อลืมตาขึ้นเห็นสัตว์ร้ายด้วยตาเองแล้ว แม้จะฝันนอนต่อไปอีก ก็นอนไม่ได้เลย มีแต่จะหาช่องทางวิ่งหนีจากภัยเหล่านั้นให้พ้นไปด้วยกำลังแห่งความกลัว ถึงที่นั่นได้เคยหลับเคยนอนมาแล้วนานสักเท่าไรก็ตาม เมื่อเห็นภัยเข้ามาคุกคาม ก็จะทอดอาลัยทันที นั้นฉันใด ขณะนี้จิตเรากำลังหลับ ก็ยังไม่เห็นภัยในการเกิด ไม่เห็นภัยในการแก่ ไม่เห็นภัยในการเจ็บ ไม่เห็นภัยในการตาย ถ้าจิตไม่เห็นภัย จิตก็มีความยินดีที่จะหลับอยู่อย่างนี้ตลอดไป เมื่อภัยมากระชั้นชิดไม่มีทางออกก็เป็นทุกข์ฉันนั้น

ไม่อยากแก่ก็จำเป็นจะต้องแก่ ไม่อยากเจ็บก็จำเป็นจะต้องเจ็บ ไม่อยากตายก็จำเป็นจะต้องตาย ไม่อยากเกิดอีกก็จำเป็นจะต้องเกิดอีก เพราะเชื้อพาให้เกิดยังมี

นี่การพิจารณาความตาย ให้ถือว่าเป็นภัยที่สำคัญ เพราะทุกคนไม่ต้องการความตาย แต่ก็ยังยินดีในการเกิด ถ้าเกิดแล้วก็ไม่อยากตาย แต่มันเป็นไปตามความอยากของเราไหม? เราจะไปขัดขืนสังขารด้วยวิธีนี้จะขัดขืนได้ไหม? ขัดขืนไม่ได้ เพราะสายทางของสังขารต้องเวียนรอบกันอยู่อย่างนี้ และเป็นอยู่อย่างนี้ไม่รู้วากับไหนกลับไหน ตราบใดที่ยังมีโลกอยู่ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็หมุนเวียนเป็นวัฏฏะอยู่อย่างนี้ตลอดไป การพิจารณาความตายนี้อยู่บ่อย ๆ ก็เพื่อให้จิตได้เกิดความกลัว ถ้าจิตมีความกลัวแล้ว หนทางที่จะทำไม่ให้ตายนั้นหาง่าย เหมือนกับบุคคลที่เห็นเสือแล้วกลัวเสือ หนทางที่จะหนีจากปากเสือ ก็คนที่กลัวเสือนั้นแหละจะหาเองที่ไหนจะพ้นจากปากเสือได้ คนนั้นจะวิ่งให้เต็มที คำว่าเดินไถ่ไถ่อยู่ไม่มี หรือเหมือนกับชี้ไฟ ไฮไลเห็นเจ้าหน้าที่ ทางออกอยู่ไหนไม่ต้องถามใคร ช่องไหนจะพ้นไปจากเจ้าหน้าที่ได้ เป็นอันวิ่งทันที นี่การปฏิบัติภาวนา การพิจารณานี้ก็ถึงความตาย และพิจารณาในความตายบ่อย ๆ ก็เพื่อปลุกจิตให้ตื่น ให้จิตมีความกลัวในโทษภัยทั้งหลาย ให้จิตได้เกิดความเบื่อหน่ายในการเกิดตาย ที่เป็นของข้าซาก ไม่มีสาระประโยชน์อะไรเลย

เห็นคนตายอยู่ที่ไหน ก็พิจารณาคนที่ตายไป

แล้วน้อมเข้ามาหาตัวเอง ให้เทียบกันดูว่า ธาตุขันธ์ของคนที่ตายไปแล้ว กับธาตุขันธ์ของเราผู้ยังมีลมหายใจอยู่นี้ ให้รู้เห็นเป็นสภาพเดียวกัน พิจารณาว่า แต่ก่อนผู้ที่ตายไปนี้ เขาก็มีลมหายใจเหมือนกันกับเรา ความเป็นอยู่ การไปมาก็เหมือนกันกับเรา ธาตุขันธ์เขา กับธาตุขันธ์เรา ก็มีธาตุสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เหมือนกัน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เมื่อเขายังไม่ตาย ก็เหมือนกันกับเรา เราก็เหมือนกันกับเขา นี้เขาก็ได้หมดลมหายใจไปแล้ว นี้เราก็จะหมดลมหายใจ และเหมือนกันกับคนที่ตายไปแล้ว คนที่ตายไปแล้วนี้ เมื่อครั้งที่เขายังมีชีวิตอยู่ เขาก็ยึดถือว่าร่างกายทั้งหมดนี้เป็นตนเป็นตัว และมีความกลัวต่อความตายและไม่อยากตายเลย ความไม่อยากตายนี้ก็เป็นวิภวตัณหา แต่ก่อนคนที่ตายไปนี้ ก็มีความเข้าใจว่า ทรัพย์สมบัติที่เขามาได้จะน้อยหรือมาก เขาก็ยึดถือว่าเป็นของของเขา แต่บัดนี้ สิ่งที่เขายึดถือว่าเป็นของของเขา นั้น เขาเอาไปด้วยหรือไม่ เอาไปด้วยไม่ได้เลย ทรัพย์สมบัติทั้งหลายที่เขามาได้นั้น เป็นของประจำโลก เพียงอำนวยความสะดวกเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น เป็นปัจจัยที่อาศัยประจำวันและอาศัยไปจนหมดลมหายใจ เมื่อเขาตายไป ทรัพย์สมบัติทั้งหลายนั้นก็ยังมีอยู่ในโลก และคนที่ยังมีชีวิตอยู่ก็อาศัยทรัพย์สมบัตินั้นต่อไป

การพิจารณาความตายของคนอื่น ก็ต้องพิจารณาให้ละเอียด แล้วน้อมนำมาพิจารณารูปร่างกายตัวเราเอง จงพิจารณาให้ละเอียด อย่าเห็นแก่ความมั่งง่าย อย่าพิจารณาเร็ว ให้พิจารณาช้า ๆ ในขณะที่พิจารณาอยู่นั้น ก็ให้

กำหนดจิตรู้ตามปัญญาทุกครั้ง เพื่อให้จิตตั้งมั่นอยู่กับปัญญาตลอดไป การนี้ถึงความตาย การพิจารณาในความตาย ต้องพิจารณาให้มาก วันหนึ่งคืนหนึ่งจะก็ร้อยก็พันครั้งไม่ต้องนับ ไม่ใช่จะพิจารณาเพียงความตายของคนเราด้วยกันเท่านั้น แม้จะไปเห็นสัตว์อื่นที่ตายอยู่ในที่ต่าง ๆ ข้างถนน ก็พิจารณาได้ และน้อมเข้ามาหาตัวเอง และพิจารณาความตายของตัวเอง ให้เป็นสภาพเดียวกันกับสัตว์นั้น ๆ ทุกประการ และพิจารณาให้รวมลงสู่ไตรลักษณ์ทุกครั้งไป มิใช่จะพิจารณาเพียงความตายเท่านั้น เมื่อเราไปเห็นคนและสัตว์มีความทุกข์ด้วยประการใด เราก็เข้ามาหาตัวเองว่า เราก็มีความทุกข์กายทุกข์ใจเหมือนกัน เมื่อเราเห็นคนและสัตว์ที่มีอวัยวะไม่สมประกอบ เราก็เข้ามาหาตัวเองว่า เราก็เคยได้เป็นมาแล้ว และเราก็จะเป็นอย่างนี้ในชาติต่อไป เราไปเห็นยากจนอนาถาหาขอทาน เราก็เข้ามาหาตัวเอง ว่าเราก็เคยเป็นยาก อนาถาหาขอทาน อย่างนี้มาแล้ว และเราก็จะเป็นอย่างนี้ต่อไปในชาติอนาคตอย่างแน่นอน ถ้าทำกรรมชั่ว การพิจารณาด้วยปัญญาในวิธีนี้ ก็เพื่อลดทิฏฐิมานะของตัวเอง และเพื่อให้จิตได้รู้ผลกรรมของผู้ที่กำลังได้รับผลในปัจจุบัน

การพิจารณาด้วยปัญญานี้ เราจะยืน เดิน นั่ง นอน ก็พิจารณาได้ทั้งนั้น จะพิจารณาก่อนการทำสมาธิ หรือทำสมาธิก่อน แล้วจึงพิจารณาด้วยปัญญาทีหลังก็ได้ การสร้างปัญญา เราอย่าฟังคนอื่นมากเกินไป ให้เราใช้ความพยายามสร้างปัญญาให้แก่จิตตัวเอง ถ้า

จะอาศัยปัญญาของคนอื่นไปเสียทุกอย่าง ปัญญาที่เราพิจารณาอยู่นั้น ก็จะเป็นสัญญา โดยเราไม่รู้ตัว การสร้างปัญญาให้แก่ตัวเอง ต้องใช้ความสามารถฝึกหัดคิดค้นคว้าในสังขารม ให้มาก ในเรื่องเดียว จะคิดพิจารณาที่ครั้งก็หนไม่ ต้องนับ เหมือนกับโค่นต้นไม้ จะใช้มีดใช้ขวาน ฟาดฟันด้วยกำลังของตัวเองโดยไม่ต้องนับว่าฟัน ไปแล้วกี่ครั้ง รากเล็กรากใหญ่ที่มาขัดขวางก็ฟัน เสียทั้งหมด เมื่อฟันขาดแล้ว ต้นไม้ก็จะล้มไปเอง การพิจารณาด้วยปัญญาก็ให้เป็นในลักษณะนั้น สิ่งใดที่สัมผัสด้วยตา ด้วยหู ที่เป็นสื่อสารแห่ง ความชอบใจ และเป็นสื่อสารแห่งความไม่ชอบใจ ความทุกข์ที่มีอยู่ในกาย ความทุกข์ที่มีอยู่ในจิต ก็ นำมาพิจารณาให้รู้เห็นเหตุและปัจจัย ว่าความ ทุกข์นั้นมีอยู่ที่ไหน ก็ใช้ปัญญาพิจารณาดูให้รู้ เพื่อให้จิตได้เบิ่บในความทุกข์นั้น ๆ การพิจารณา ก็พิจารณาตามความเป็นจริง จะคิดคาดหมายก็ ต้องคาดหมายให้ถูกหลักความจริง เพราะการ เกิดขึ้นก็เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัยที่เป็นจริง ตั้งอยู่ ก็ ตั้งอยู่ตามเหตุปัจจัยที่เป็นจริง จะแตกสลายไป ก็ แตกสลายตามเหตุปัจจัยที่เป็นจริง ความจริงมี การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปด้วยเหตุปัจจัยทั้งนั้น การพิจารณา ก็พิจารณาให้รู้ทั้งเหตุและผล เหตุที่เป็น ทุกข์ ผลก็ต้องเป็นทุกข์ เหตุที่เป็นของไม่เที่ยง ผลก็เป็นของไม่เที่ยง เหตุที่ไม่ใช่ตัวตน ผลก็ต้อง เป็นของที่สูญเปล่า ให้จิตรู้จริงว่าเหตุอย่างไรผลก็ ต้องเป็นอย่างนั้น

ปัญญาเบื้องต้นอาศัยสัญญา สมมติ

การพิจารณาด้วยปัญญานี้ก็ต้องอาศัยสัญญา อาศัยสมมติ เป็นเส้นทางไปก่อน เพื่อให้เป็น

ที่รองรับปัญญา เหมือนกับปากกาที่อยู่ในมือ ถ้าหากไม่มีที่รองรับให้ปากกาได้เขียน ปากกา นั้นก็จะไม่มีที่เขียน จะเขียนบนอากาศวาดภาพ เป็นตัวหนังสือ ก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย ฉะนั้น สัญญา สมมติ จึงเป็นกระดาดที่รองรับปัญญา อย่างสำคัญ ความจดจำในสิ่งต่าง ๆ ภายนอก จึงโน้มเข้ามาหาตัวเองได้ถูกต้อง เช่น เห็นคน แก่ก็จดจำโน้มเข้ามาหาตัวเอง เห็นคนเจ็บก็จด จำโน้มเข้ามาหาตัวเอง เห็นคนตายก็จดจำโน้ม เข้ามาหาตัวเอง เห็นความสกปรกโสโครกใน ซากศพของคนและสัตว์ ก็จดจำโน้มเข้ามาหา ตัวเอง ถ้าไม่มีสัญญา สมมติแล้ว ปัญญาจะ พิจารณาอะไรไม่ได้เลย เพราะสัญญาเป็น สมมติ เป็นกระดาดให้ปัญญาเป็นอย่างดี ผู้ที่ทิ้งสัญญา ทิ้งสมมติ คือติดอยู่ในสมาธิชั้น ละเอียด จึงไม่เกิดปัญญา และพิจารณาอะไรไม่ เป็นเลย เพียงอยู่เฉย ๆ อยู่หนึ่ง ๆ อาศัยความว่าง ของจิตเป็นที่อยู่ ความว่างของจิตที่นิ่งเฉยนี้ ไม่ใช่การละกิเลสตัณหาวิชาแต่ประการ ใด เพียงอาศัย สติ ฌาน สมาบัติ กลบ กิเลส ตัณหา อวิชชา ไว้เท่านั้น

ในสมัยครั้งพุทธกาล มีภิกษุไปปฏิบัติธรรม ในป่าช้าก็อาศัยสัญญาเป็นเครื่องจดจำซาก ศพที่มีลักษณะต่าง ๆ มีทั้งตายใหม่และตาย เก่า มีทั้งขึ้นอืดพองน้ำเหลืองไหล มีทั้งเนื้อ หนังกำลังเปื่อยเน่า มีทั้งสัตว์ป่านานาชนิดกัด กินเป็นอาหาร มีทั้งกระดูกติดเอ็นและกระดูกที่ เก่าแล้ว ภิกษุท่านนั้นก็อาศัยสัญญาจดจำใส่ใจ ไว้ เมื่อออกจากที่นั่นไปแล้ว ก็โอบนโยก โน้ม สิ่งเหล่านั้นมาที่ตัว เห็นในซากศพเป็นใน ลักษณะใด ก็จดจำ แล้วจึงสมมติตัวเองให้เป็น

ไปในลักษณะนั้น เห็นศพที่ตายใหม่ ก็สมมติในร่างกายตัวเองให้เป็นในลักษณะคนตายใหม่ และพิจารณาในร่างกายตัวเองให้เป็นไปตามสัญญาที่จดจำมา และสมมติให้ร่างกายตัวเองให้เป็นไปตามซากศพในลักษณะนั้น ๆ และพิจารณาให้หลังสู่ไตรลักษณ์ และกำหนดจิตให้รู้เห็นเป็นสังขารธรรม มีอนัตตา คือ ความสูญเปล่าไปจากตัวตนอย่างแท้จริง ไม่นานท่านก็ได้บรรลุอรหัต เมื่อเป็นพระอรหันต์แล้ว เรื่องสัญญา สมมติ ก็หมดภาระกันทันที ฉะนั้น สัญญา สมมติ จึงเป็นสะพานให้ปัญญาได้เป็นอย่างดี

สร้างปัญญาให้แก่จิต

ปัญญาจึงเป็นหน้าที่ของเราจะสร้างขึ้นให้แก่จิตเอง เมื่อจิตมีปัญญาและปัญญามีในจิต ความสว่างของปัญญามีอยู่ที่จิตเต็มที่แล้ว ก็จะทำจิตมีความมืดบอดของจิตได้อย่างรวดเร็ว ความสว่างของปัญญานั้น เป็นแสงสะท้อนเข้ามาสู่จิต เพื่อให้จิตได้รู้เห็นตามความเป็นจริง ความเป็นจริงในสังขารธรรมเป็นอย่างไร จิตก็จะรู้เห็นได้อย่างทั่วถึง จะรู้เห็นทุกข์เป็นทุกข์ และรู้เห็นเหตุให้เกิดทุกข์คือตัดหน้าได้อย่างชัดเจน และรู้เห็นในสรรพสังขารทั้งหลาย ว่าไม่เที่ยงตามความเป็นจริง และรู้เห็นว่าร่างกายนี้ไม่มีตัวตน รู้เห็นเป็นสภาพธาตุสี่ มีดิน น้ำ ลม ไฟ ที่รวมกันอยู่เป็นรูปเท่านั้น เมื่อจิตถอดร่างไปแล้ว ธาตุทั้งสี่ที่ตั้งอยู่เป็นรูปไม่ได้ มีแต่จะแตกสลายจากกันไปตามธาตุเดิมเท่านั้น เมื่อจิตรู้เห็นชัดอยู่อย่างนี้ ความยึดถือเดิมของจิตที่เคยยึดถือว่าร่างกายนี้เป็นตนเป็นเรา ก็จะไม่ยึดถือออกมาทันที เมื่อจิตถอนออกจากการยึดถือว่าร่างกายนี้ไม่ใช่เราจริงแล้ว ก็คือ

ว่า ความเห็นของจิต เป็นความรู้เห็นที่ถูกต้อง จิตจึงเป็นสัมมาทิฐิ เป็นความรู้เห็นที่ชอบธรรม เมื่อจิตมารู้เห็นและถอนออกจากการยึดถือในตนได้แล้ว จิตก็จะถอนออกจากการยึดถือสิ่งภายนอกทั้งหมด จะไม่มีสิ่งใดในโลกนี้เป็นของเรา ทุกอย่างก็เป็นเพียงธาตุที่อาศัยเท่านั้น เมื่อธาตุทั้งหลายแตกสลายไป ก็ไม่มีความเดือดร้อน และไม่มีความทุกข์ภายในจิตแม้แต่น้อย นี้ก็เพราะจิตมีปัญญาที่รู้รอบแล้ว ไม่มีสิ่งใดในโลกนี้จะปิดบังอำพราง จึงเป็นญาณทสสนิ เป็นความรู้ที่สว่างอย่างทั่วถึง ญาณทสสนิ นี้เป็นความรู้เห็นที่เป็นจริงในสังขารธรรม เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในส่วนลึกของจิต ถึงจะอยู่อย่างไร อยู่ที่ไหน ในอิริยาบถใด ญาณรู้ภายในจิตก็จะรู้รอบจิตอยู่ตลอดเวลา หรือจะกำหนดจิตทำสมาธิ ให้จิตได้รวมลงเป็นเอกจิต เอกธรรม ก็รวมลงได้ง่าย

ปัญญาอบรมสมาธิ

อย่าเข้าใจผิดในความรู้เห็นในสมาธิ การทำสมาธิก็ต้องมีปัญญาเป็นพี่เลี้ยง เพื่อแก้ไขในความเห็นผิด ถ้าไม่มีปัญญาแล้วจะมีความผิดได้ง่าย การทำสมาธิเมื่อจิตลงสู่ความสงบแล้วย่อมมีมารเข้ามาแทรกซ้อนได้ง่าย และทำให้จิตเกิดความเห็นผิด ในกลวงของกิเลสตัณหาส่วนมาก มารจะแฝงเข้ามาในรูปนิมิตที่เกิดจากสมาธิ และทำให้จิตมีความเข้าใจผิดคิดว่าเป็นของจริง เพราะกิเลสอยู่ที่จิต จึงหลอกจิตได้ง่าย เช่น จิตมีความสงบแล้ว ก็จะเกิดแสงสว่างเป็นในลักษณะต่าง ๆ จะเข้าใจเองว่าแสงสว่างนี้เป็นปัญญาบ้าง เป็นวิปัสสนาญาณ

บ้าง เป็นนิโรธสมาบัติบ้าง บางครั้งมีทั้งแสงสว่าง มีทั้งรูปนิมิต เป็นไปในลักษณะต่าง ๆ เช่น เห็นเป็นเด็กที่เกิดใหม่บ้าง เห็นเป็นคนแก่ เห็นเป็นคนเจ็บ และเห็นเป็นคนตายนอนอยู่ข้างหน้าบ้าง หรือเห็นท้องฟ้าที่สว่าง หรือเห็นก้อนเมฆ เห็นเดือนดาว เห็นแม่น้ำ เห็นฟองน้ำ หรือเห็นเป็น นานาชนิด หรือเห็นพระพุทธรูป เห็นดวงแก้ว

การเห็นอย่างนี้ จะตีความหมายไปว่าเป็น วิปัสสนาญาณไม่ได้ จะตีความหมายว่ามี ความรู้รอบในสรรพสังขารก็ไม่ถูก จะเข้าใจว่าตนรู้แจ้ง เห็นจริงในสังขารก็ไม่ได้ นี่เป็นเพียงนิมิตที่เกิดขึ้นจากสมาธิเท่านั้น **ถ้าผู้มีปัญญาเป็นพื้นฐานมาแล้ว นิมิตนี้ก็จะประโยชน์ในการพิจารณาด้วยปัญญาได้เป็นอย่างดี** หรือถ้าผู้มีปัญญาเฉียบแหลมฝังอยู่ที่จิตแล้ว นิมิตต่าง ๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะนิมิตต่าง ๆ นั้น ยังตกอยู่ในสังขาร เป็นของไม่เที่ยงด้วยกันทั้งหมด จิตที่มีปัญญาเป็นพื้นฐานมาแล้ว จะให้กิเลสสังขารมาหลอกลวงจิตก็หลอกได้ยาก เพราะปัญญาคือสิ่งที่รู้รอบ รอบรู้ในสรรพสังขารตามความเป็นจริงอยู่แล้ว นิมิตนี้เหมือนกันกับนักต้มตุ๋นหลอกลวงอันดับโลก แต่ก็ต้มตุ๋นหลอกลวงได้เฉพาะบุคคลที่หัวอ่อนเท่านั้น จะไปหลอกลวงต้มตุ๋นบุคคลที่มีความฉลาดนั้นจะไม่สำเร็จเลย เขาจะต้มตุ๋นหลอกลวงกับใคร เขาต้องเข้าใจในความต้องการของคนคนนั้น ถ้าผู้ต้องการเงิน เขาก็เอาเรื่องของเงินนั้นแหละ มาเป็นเครื่องหลอกลวงเอาเงินมาออกกลกอบายให้คนนั้นตายใจ จึงหลอกลวงเอาเงินคนได้ ถ้าผู้ต้องการความสวยงาม เขาก็เอาเครื่องสำอางนั้นแหละมาเป็นสิ่งหลอกลวงเพื่อให้ตายใจ **ฉันทิ กิเลสสังขารหลอก**

ลวงจิต กิเลสสังขารก็เอาสิ่งที่จิตมีความต้องการนั้นแหละมาหลอกลวงจิต จิตมีความต้องการในสิ่งใด กิเลสสังขารก็เอาสิ่งนั้น ๆ มาหลอกจิตฉันทิ เพราะกิเลสสังขารอยู่ที่จิตจึงหลอกจิตได้ง่าย ถ้าจิตหยาบ กิเลสสังขารก็หาเอาสิ่งที่หยาบ ๆ มาหลอกให้จิตหลง ถ้าภavanaจิตมีความสงบละเอียด กิเลสสังขารก็หาเอาสิ่งที่ละเอียดมาหลอกลวง ฉะนั้น จิตจึงถูกกิเลสสังขารหลอกลวงต้มตุ๋นมาตลอด ไม่ว่าจะอยู่ในเพศใด ฐานะสูงต่ำอย่างไร คนรวย คนจน ตลอดกำพร้าอนาถาหาขอทาน คนบอดหนวก ธาตุชั้นพิกลพิการ ก็ถูกกิเลสสังขารหลอกลวงทั้งนั้น การท่องเที่ยวของจิตที่หมุนไปเวียนมาอยู่ในวัฏสงสารนี้ ก็เพราะจิตถูกกิเลสสังขารหลอกลวง และก็ถูกกิเลสสังขารหลอกลวงมานับตั้งแต่ครั้งนั้นจนถึงปัจจุบันไม่ทราบว่ชาติที่ภพ จนนับกับนับกัลป์ไม่ถ้วนประมวลไม่จบ และก็ถูกกิเลสหลอกลวงจิตต่อไปในอนาคต ไม่ทราบว่าจะถูกหลอกไปถึงไหน ส่วนจิตเองก็ไม่ได้รู้เลยว่าถูกหลอก เพราะกิเลสสังขารมีนโยบายการหลอกจิตอย่างแยบยล จะว่าความฉลาดเฉียบแหลมในกลกอบายในการหลอกลวงก็เป็นหนึ่งในโลกสามารถทำให้สัตว์โลกทั้งหลาย ได้จมอยู่ในวัฏสงสารนี้จนไม่รู้สีกตัว และยอมเป็นทาสสมาชิของกิเลสตัณหา **ตัณหา ทาโส** จึงได้ตกเป็นทาสของกิเลสตัณหาตลอดจนถึงปัจจุบัน และยอมเป็นทาสของกิเลสตัณหาตลอดไป

การดำเนินอริยมรรคด้วยปัญญา

เมื่อนักปฏิบัติรู้ว่าจิตได้ตกเป็นทาสของ ตัณหาแล้วอย่างนี้ ต้องสร้างปัญญาให้แก่จิต เพื่อให้จิตได้มีความรู้ความฉลาดเฉียบแหลม ให้เหนือกิเลสตัณหา จึงจะชำระกิเลสตัณหา ให้หมดสิ้นไปได้ การสร้างปัญญาก็คือการ สร้างทางให้จิตได้เดินตามมรรคนั่นเอง การสร้าง มรรคก็คือสร้างปัญญาให้จิต เพื่อให้จิตได้มีความ ฉลาดรอบรู้ในสรรพสิ่งทั้งหลาย ฉะนั้น พระ พุทธเจ้าจึงได้วางหลักการปฏิบัติเพื่อให้พุทธ บริษัทได้ปฏิบัติตรงต่อมรรคผลนิพพาน พระองค์ จึงได้วางทางสายตรงไว้ คือมรรคแปด มีสัมมา ทิฏฐิ สัมมาสังกัปปो สัมมาวาจา สัมมากรรมัน โต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ มรรคทั้งแปดประการนี้ ก็เพื่อให้ นัก ปฏิบัติได้ถือเอาเป็นแบบอย่าง เป็นต้นฉบับที่คง เส้นคงวา และเป็นเส้นทางของคนคนเดียว เดินก็ เดินคนเดียว ก่อนที่เราจะเดินตามมรรค เราก็ สร้างทางของมรรคให้เกิดขึ้นที่ตัวเราเอง และเราก็เดินเอง มรรคทั้งแปดนั้นมีสัมมาทิฏฐิ เป็นสำคัญ เพราะการปฏิบัติ ถ้าจิตมีความเห็น ชอบเห็นตรงแล้ว มรรคข้ออื่นก็มารวมอยู่ที่ความ เห็นชอบทั้งหมด ความเห็นชอบนั้นเป็นตัว ปัญญา การปฏิบัติก็ต้องมีปัญญา พิจารณาให้ รอบคอบ รอบรู้ในองค์มรรค ส่วนมรรคแปดที่มี อยู่เดิมนั้นเป็นของกลาง เราจะไปยึดเอามาเป็น ของตัวเองไม่ได้ แต่ก็ไม่ถึง เพราะมรรคแปด เป็นต้นฉบับที่สำคัญ เหมือนกันกับเราเห็นบ้านที่ สวยงาม เมื่อเราต้องการบ้านหลังอย่างนั้น เราก็ออกแปลนให้เหมือนกันกับบ้านหลังนั้น แล้วสร้างบ้านขึ้นด้วยตนเอง และให้เหมือนกัน

กับบ้านหลังนั้นทุกอย่าง บ้านที่เราสร้างขึ้นนั้น จึงจะเป็นบ้านของเราเองอย่างสมบูรณ์ฉันใด การสร้างมรรคแปดให้เกิดมีขึ้นแก่ตัวเองก็ฉันนั้น

มรรคแปดที่เป็นหลักเดิมนั้น เป็นเส้นทาง ของท่านผู้ที่ได้เดินผ่านพ้นไปแล้ว ท่านจึงได้ วางแนวทางเพื่อเป็นแบบอย่างไว้ให้เรา เพื่อให้เราได้สร้างทางได้เหมือนกันกับท่าน เราก็จะได้เดินตามเส้นทางของเรา และเราก็ จะถึงจุดหมายปลายทาง เช่นกัน การสร้าง ทางให้จิตนั้น ก็ต้องมีปัญญาเป็นเครื่องบุกเบิก กรุยแนวทางให้จิตได้เดินตามสังขารม ถ้าจะ ปลดปล่อยให้จิตเดินไปตามลำพัง ก็จะเหมือนกับดั่ง ที่เคยเป็นมา ฉะนั้น ปัญญาจึงเป็นเครื่องสอด ส่อง ชี้แนะให้จิตได้รู้เห็นเส้นทางที่เดิน การเดิน ทางตามสายเก่า นั้น เราก็เคยเดินมาแล้ว มีแต่ โทษแต่ภัยนานาชนิด แม้ชีวิตเราก็เคยได้ทิ้งใน เส้นทางนี้หลายชาติหลายภพ ก็ยังไม่ถึงไหน ก็ยังเวียนเกิดเวียนตายอยู่ในที่เดิม ฉะนั้น จึง สร้างทางให้จิตเดินเสียใหม่ อาศัยปัญญา ความ เห็นชอบและเห็นจริงในสังขารม การพิจารณา ในสังขารมนี้ เป็นทางใหม่ของจิตที่ยังไม่เคยเดิน มาก่อน และเป็นแนวทางที่ฝืนในความรู้สึกของ จิตชนิดหน้ามือเป็นหลังมือไปเลย เพราะแต่ ก่อนจิตเคยลอยตามกระแส แต่ บัดนี้ ปัญญา จะพาให้จิตตัดกระแส ถึงจิตไม่เคยตัด กระแสก็ต้องฝีก เพราะการตัดกระแสยังมี ทางที่จะให้ถึงฝั่งได้ ถ้าจะปล่อยให้จิตลอย ตามกระแสแล้ว จะไม่มีทางที่จะเข้าถึงฝั่งได้เลย

ปัญญาเท่านั้น จึงจะนำทางให้จิตหมุนตัว กลับได้ ถึงจะมีราคะตัณหามาผลักดันให้

จิตเป็นไป ก็ต้องใช้ปัญญาเป็นเครื่องผลักดัน ราคา ตัณหา ให้หมดไปจากจิตได้ เพราะจิตขาดพี่เลี้ยงที่ชอบธรรม ขาดผู้นำที่ดี จึงมีความมืดบอด ไม่รู้จักเส้นทางที่จะให้พ้นไปจากโทษภัยทั้งหลาย ฉะนั้น จึงมีปัญญาสร้างทางให้จิตเสียนับแต่บัดนี้เป็นต้นไป พยายามใส่ใจในการคิดอ่านตริตรวงใคร่ครวญอยู่เสมอ ในช่วงแรก จะให้จิตเกิดความรู้เห็นตามปัญญานั้นยังไม่ได้ ต้องอาศัยปัญญาฝึกฝนอบรมจิตอยู่บ่อย ๆ จนจิตมีความเชื่อชินต่อปัญญา จิตจึงจะมีความรู้เห็นตามปัญญาไปได้ ฉะนั้น การเดินมรรคในช่วงแรก จะให้ราบรื่นไปเลยทีเดียวไม่ได้ เพราะเป็นเส้นทางที่ไม่เคยเดิน เหมือนกันกับเด็กที่กำลังฝึกหัดเดิน ย่อมมีการล้มลุกคลุกคลานเป็นธรรมดา เมื่อเด็กนั้นพยายามฝึกเดินบ่อย ๆ ก็เดินได้เหมือนผู้ใหญ่ทั่วไปฉันใด ความเป็นไปของจิตดั้งเดิม ย่อมมีความคล่องตัวอยู่ในกามคุณมาแล้ว แต่บัดนี้ จะทำให้จิตเกิดความเบื่อหน่ายในกามคุณ ก็ต้องใช้ปัญญาฝึกหัดจิตให้เต็มที่ ใช้ปัญญาหยิบยกในสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับผูกพันมาพิจารณา เปิดเผยความจริงให้จิตได้รู้เห็นโทษภัยในสิ่งนั้น ๆ อยู่ตลอดเวลา ฉะนั้น แต่ก่อนมา จิตเคยมีความยินดีรักใคร่ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ในกามคุณทั้งห้านี้ มีรูปเป็นสำคัญ ส่วนเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ก็มารวมอยู่ที่รูปอย่างเดียว ถ้ารูปไม่มีแล้ว สิ่งเหล่านี้ก็ไม่มีที่ตั้ง เพราะเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ก็เกิดมาจากรูปนั่นเอง

ฉะนั้น รูปจึงเป็นศูนย์รวมที่สำคัญ จิตจะมีความรักใคร่ยินดี ความยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตนเป็นตัว ก็มาเข้าใจอยู่กับรูปอันนี้ สัตว์

หลงสัตว์ คนหลงคน ก็มาหลงอยู่ในรูปอันนี้ จิตที่มีความข้องอยู่ในโลกอันนี้ ก็เพราะรูปกายนี้เป็นเหตุ จิตที่หมุ่นเวียนในวัฏสงสารมานาน ก็เพราะมีความห่วงอาลัยคิดถึงอยู่ในรูปร่างกายนี้เอง ฉะนั้น การใช้ปัญญาพิจารณาในรูปร่างกาย ก็เพื่อเปิดเผยตีแผ่ความจริงของรูปร่างกายออกมาให้จิตได้รู้ตามความเป็นจริง ในรูปร่างนี้มีอะไรบ้าง ที่ทำให้จิตมีความยินดีผูกพัน และยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตนเป็นตัว ว่า เป็นเราและตนตัวของเรา จึงมีปัญญาแยกแยะออกเป็นชิ้นส่วน เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก แต่ละส่วนก็มีชื่อตามสมมติของเขาอยู่แล้ว จึงไม่มีสิ่งใดในรูปร่างจะเป็นตัวตนของเราที่แท้จริง ทั้งนี้ก็เพียงจิตสังขารสร้างขึ้น และอยู่อาศัยชั่วคราวเท่านั้น จิตสังขารที่สร้างขึ้นมานั้น ก็สร้างอยู่ในไตรลักษณ์ แม้มีรูปร่างกลางตัวเกิดขึ้นมาแล้ว ก็ตกอยู่ในไตรลักษณ์ตามสถานที่เกิดอยู่นั่นเอง ความสำคัญมั่นหมายของจิตเดิมย่อมมีความเข้าใจว่ารูปร่างนี้เป็นตัวเป็นตน เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริงของรูปร่างแล้ว จิตก็จะค่อย ๆ มีความรู้เห็น ที่เป็นจริงตามปัญญาไปด้วย เหมือนกับครูสอนเด็กนักเรียน ในชั้นต้นครูก็ต้องมีความขยันหมั่นสอน เอาใจใส่ในเด็ก เพื่อให้เด็กได้มีความรู้ความฉลาดอ่านออกเขียนได้ เมื่อเด็กมีความเข้าใจรู้ตามครูในวิชานั้นแล้ว ครูก็ให้นักเรียนเขียนเองอ่านเองได้ฉันใด การใช้ปัญญาสอนจิต ก็ต้องใช้สติปัญญาควบคุมจิตอยู่เสมอ เพื่อให้จิตได้ศึกษาในข้อมูลต่าง ๆ ในสังขารธรรม เมื่อจิตไปเกี่ยวข้องกับสิ่งใด จะเป็นภายนอกหรือภายใน ไกลใกล้ หยาบ ละเอียด ก็ใช้ปัญญาหยิบยกเอาในเรื่องนั้น ๆ

ขึ้นมาพิจารณา และเปิดเผยในความจริงนั้น ๆ ให้จิตได้รู้เห็นตามความเป็นจริง จิตสังขารคิดปรุงแต่งในเรื่องใด ก็ใช้ปัญญาเข้าทำลายลบล้างในเรื่องนั้น ๆ ให้หมดไปสิ้นไปจากความเข้าใจเดิมของจิต เพื่อให้จิตได้มีความรู้เห็นที่ชอบธรรมฉนั้น จึงเป็นสัมมาทิฏฐิที่ถูกต้อง จึงชื่อว่า เป็นผู้สร้างมรรคให้เกิดมีขึ้นแก่ตัวเอง

การพิจารณาด้วยปัญญานี้เป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นการบุกเบิกแนวความรู้เห็นของจิตในขั้นพื้นฐาน เมื่อจิตรู้เห็นตามปัญญาที่เป็นจริงแล้ว ปัญญานี้ จึงเรียกตามสมมติใหม่ว่า ปัญญาญาณ คือจิตรู้เห็นตามปัญญาที่เป็นจริง เมื่อมีความรู้เห็นในสภาวะธรรม ในสังขารโดยละเอียดแล้ว คำว่า ปัญญาญาณ ก็จะเรียกใหม่ว่า วิปัสสนาญาณ นั่นเอง ฉะนั้น นักปฏิบัติจึงวางพื้นฐาน ปัญญาธรรมดานี้ ให้ตรงตาม สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปป คือความเห็นที่ชอบธรรม แม้จะคิดพิจารณาในสังขาร ก็คิดดำริให้รู้เห็นโทษภัย ในการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ให้ลงสู่ไตรลักษณ์ และดำริพิจารณาให้เห็นโทษภัยในกามคุณทั้งหลาย เพื่อให้จิตได้ถอนตัว ไม่มัวสุมในกามคุณอีกต่อไป จึงสมในบาลีว่า **นิพพานคมนํ มคคํ ขิปเปเมว วิโสธเย** พึงรีบตัดตัดทางไปพระนิพพาน ให้มีกรวยเป็นเครื่องหมาย เมื่อถึงกรวยนี้แล้วก็จะมีมองเห็นกรวยข้างหน้าต่อไป **ปญญาตถ วิปัสสตี** ปัญญาเท่านั้น ที่จะมองเห็นเนื้อแท้แห่งธรรม **ปญญาเย ปริสุชคณิต** ผู้มีปัญญาเท่านั้น จึงจะมีความบริสุทธิ์ได้ ฉะนั้นปัญญาจึงเป็นสิ่งสำคัญ จึงเป็นหน้าที่ที่เราจะ

สร้างขึ้นมาเอง ไม่ใช่จะไปนั่งคอยนอนคอยให้ปัญญาเกิดขึ้นเองดังความเข้าใจ ดังได้ยินอยู่บ่อย ๆ ว่า “เมื่อจิตมีความสงบเต็มที่แล้ว จะมีวิปัสสนาญาณเกิดขึ้น” คำพูดอย่างนี้ ก็ให้ผู้ที่ **พุดรับผิดชอบไปเอง** ฉะนั้น ปัญญาจึงมีชั้นหยาบ ชั้นกลาง ชั้นละเอียด จะว่าสัมมาทิฏฐิ ก็มีความรู้เห็นในชั้นหยาบ มีความรู้เห็นในชั้นกลาง และมีความรู้เห็นในชั้นละเอียดสุดเต็มที่

ปัญญาคืออาวุธปราบกิเลส

ฉะนั้น การอบรมจิตสั่งสอนจิต ถ้าจิตหยาบก็ต้องใช้ปัญญาส่วนหยาบเข้าอบรมสั่งสอน เมื่อจิตอยู่ในระดับไหน ก็ใช้ปัญญาระดับนั้น การพิจารณาด้วยปัญญามีขั้นตอนอย่างนี้ เป็นอุบายวิธีของผู้มีนิสัย **ทนธาภิญญา** ที่ปฏิบัติด้วยความลำบาก และรู้เห็นในสังขารได้ยาก จึงไม่เหมือนกับผู้มีนิสัย **ขิปปาภิญญา** ที่ปฏิบัติได้ง่าย รู้เร็ว ฉะนั้น การใช้ปัญญาอบรมจิตก็เพื่อให้จิตได้รู้รอบในสรรพสังขารทั้งหลาย จะเป็นสังขารภายนอกและสังขารภายใน ก็ให้จิตได้รู้เห็นอย่างทั่วถึง เฉพาะสังขารภายใน เป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนยากที่จะรู้ได้ แต่ก็มีอย่างหยาบอย่างกลาง อย่างละเอียด เช่นกัน นี่คือ สังขารจิต สังขารจิตนี้เป็นเครื่องมือของ กิเลส ตัณหา อวิชชา ทำหน้าที่ปรุงแต่ง ทำหน้าที่เสริม และขยายในเรื่องต่าง ๆ ตามกิเลสตัณหาสังขาร สิ่งเหล่านี้มีอยู่ที่จิต จึงเรียกว่า สังขารจิต เมื่อจิตถูกกิเลสตัณหาผลักดันไปในทางไหน สังขารก็ปรุงแต่งไปในทางนั้น สังขารจะปรุงแต่งได้ก็ต้อง

อาศัยสมมติ เหมือนกับนายช่างที่จะสร้างบ้าน เรือน ก็ต้องมีอุปกรณ์เป็นเครื่องมือ บ้านเรือนจึงจะสำเร็จลงได้ จะสร้างไปในรูปไหนอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับผู้สั่งฉันใด สังฆารจะปรุงแต่งในเรื่องไหน ก็ปรุงแต่งไปตามกิเลสตัณหา อาศัยสมมติเป็นอุปกรณ์ในการปรุงแต่งฉันนั้น ถ้ามีความยินดีรักใคร่ในสิ่งใด สังฆารก็ปรุงแต่งไปในทางที่รักใคร่ชอบใจ ถ้าเกลียดชังในสิ่งใด สังฆารก็ปรุงแต่งไปในทางที่ไม่ชอบใจ

สังฆารจะปรุงแต่ง ก็ปรุงแต่งตามสมมติ ถ้าสมมติไม่มี สังฆารก็ปรุงแต่งไปไม่ได้ ถึงจะมีสมมติ ถ้าสังฆารไม่ปรุงแต่ง สมมติก็เพียงสักว่าสมมติเท่านั้น เหมือนกับแม่ครัว และอาหารที่นำมาปรุง และผู้รับประทานอาหาร ทั้งสามนี้เนื่องถึงกัน ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ก็จะไม่สำเร็จประโยชน์ ถ้ามีแต่แม่ครัว ไม่มีอาหารที่จะปรุงและไม่มีผู้รับประทาน แม่ครัวก็จะทำอะไรไม่ได้เลย หรือมีแต่อาหาร ไม่มีแม่ครัวและผู้รับประทาน หรือมีผู้รับประทาน แต่ไม่มีอาหารและแม่ครัว ก็ไม่สำเร็จประโยชน์ฉันใด ตัณหา สังฆาร สมมติ ทั้งสามนี้ ก็เนื่องถึงกันฉันนั้น เมื่อมีความต้องการไปในทางไหน สังฆารก็ตั้งสมมติขึ้นมา แล้วปรุงแต่งตามสมมตินั้น ๆ ให้ถูกต้อง ตามความต้องการของกิเลสตัณหา **ตราบาใดกิเลสตัณหายังมีอยู่ สังฆารก็ต้องทำงานปรุงแต่งในสมมติดลอดไป** การปรุงแต่งในสังฆารนี้ จะปรุงแต่งได้ทั้งเรื่องอดีตที่ผ่านมา และปรุงแต่งได้ทั้งเรื่องอนาคตที่ยังมาไม่ถึง และปรุงแต่งในความเป็นอยู่ปัจจุบัน คำว่า ปรุงแต่ง ก็

คือการเสริม เรื่องเล็กก็เสริมเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องหยาบก็เสริมให้เป็นเรื่องละเอียด เรื่องสั้นก็เสริมออกไปเป็นเรื่องยาว เรื่องในอดีตที่ผ่านไปแล้ว เรื่องอนาคตที่ยังไม่เกิดขึ้น ก็สมมติปรุงแต่งให้เกิดขึ้น ให้จิตมีความละเมอเพ้อฝัน เป็นวิธีสร้างวิมานในอากาศ วาดภาพโดยสมมติขึ้นเอง แล้วเพลิดเพลินหลงไหลในสมมติที่ตัวเองสร้างขึ้น จึงเกิดความยินดีรักใคร่พอใจในอารมณ์ของตัวเองโดยไม่รู้ตัว เมื่อสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นแก่ตัวเองแล้ว ก็ไม่รู้จักวิธีที่จะแก้ไข ยังมีความพอใจติดพันในอารมณ์สมมตินั้น ๆ ให้จมลึกลงไป

อดีตารูปารมณ คือรูปที่มีความพอใจรักใคร่ได้ผ่านมานานแล้ว ก็ยังค้นขึ้นมานึกคิดปรุงแต่งโดยสมมติ ให้จิตได้ลุ่มหลงในความคิดตัวเอง เช่น รูปที่เรารักใคร่พอใจได้ตายจากเรา หรือพลัดพรากจากเราไป ก็ยังกำหนดจดจำไว้ในรูปร่างกลางตัว รูปพรรณสัณฐาน สีสังวรณะ กิริยาท่าทางไปมา วาจาที่ให้คำสัญญาต่อกัน ก็ยังคิดค้นขึ้นมา โดยสมมติว่าได้พูดคุยกันในเรื่องนั้น ๆ และอยู่ในสถานที่นั้น บางครั้งก็สมมติจนเลยขอบเขต ทั้ง ๆ ที่ไม่มีมูลความจริง ก็ยังสมมติให้เป็นเรื่องขึ้นมา **เมื่อตั้งสมมติขึ้นมาแล้วอย่างนี้ สังฆารความปรุงแต่ง ก็ปรุงแต่งตามสมมติ จิตก็มีความเพลิดเพลินยินดีพอใจในสมมตินั้น ๆ** แทบจะไม่มีเวลาพัก ผ่อนนอนหลับ เดินก็เดินคิด นั่งก็นั่งคิด จิตจึงมีความเศร้าหมองขุ่นมัว เพราะตัวเองเป็นเหตุกิเลสตัณหาจึงได้ช่องทาง แม้ในเรื่องอนาคต ก็วางแผนไว้อย่างใหญ่โต เรื่องลามก ยศ สรรเสริญ

สุข ก็เป็นหนึ่งในโลก สามิ ภรรยา บุตรี บุตรา ก็มี
ความสวยสดงดงามเป็นหนึ่งในโลก ตัวมีอะไรก็มี
แต่ของดี ๆ ไปหมดทั้งนั้น นี่ก็คือต้นหาหลักต้น
ให้สังขารปรุงแต่งในสมมติ เพื่อให้จิตได้ลุ่มหลง
ให้จิตมีความพอใจยินดี ที่จะเกิดอีกในชาติหน้า
ต่อไป

ในชาติปัจจุบัน ก็ยังคิดปรุงแต่งประดับ
ประดา หาสิ่งภายนอกมาฉาบทาเพื่อปิดบัง
อำพรางรูปสมมตินี้อยู่แล้ว เมื่อหลงไหลใน
รูปสมมติตัวเองแล้ว ก็หลงในรูปสมมติภาย
นอกอีกต่อไป จิตที่หลงวนเวียนอยู่ในวิภังขาร
นี้มานาน ก็เพราะติดในสมมติ พอใจยินดีใน
สมมติและหลงในสมมติโดยไม่รู้ตัว นี่แล จึงเรียก
ว่า **อวิชชา คือความไม่รู้ในสมมติตามความ
เป็นจริง** จิตจึงหลงโลกนับแต่ครั้งนั้นจนถึง
ปัจจุบัน เมื่อชาติปัจจุบัน จิตยังมีความหลงใน
สังขารและสมมตินี้อยู่อีก จิตก็จะเวียนว่ายตาย
เกิดอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ และลอยตามกระแส
โลกนี้ไป **ไม่รู้ว่า จะจบสิ้นกันที่ไหน เรื่อง
สังขาร สมมตินี้ จึงเป็นเครื่องมือให้กิเลส
ตัณหา อวิชชา ได้เป็นอย่างดี จิตที่ไม่มีสติ
ปัญญาจึงมาลุ่มหลงในกลลวงของ กิเลส
ตัณหา อวิชชา จิตจึงได้ตกเป็นทาสของกิเลส
ตัณหาตลอด เรื่องกิเลสตัณหาอวิชชา มีทั้ง
ส่วนหยาบ และส่วนละเอียดอ่อน และมีอยู่ที่จิต
เรื่องสังขารและสมมตินั้น เป็นตัวละครที่แสดงเพื่อ
ปกปิดความจริงในสังขาร จิตที่ไม่มีปัญญา ก็
จะมาติดอยู่เพียงหน้าฉากภายนอกเท่านั้น**

นักปฏิบัติต้องมีสติปัญญาเป็นเครื่องรู้รอบ
และสอดส่องมองหาจุดอ่อน ของกิเลสตัณหา

ให้ได้ เหมือนกับนักชกผู้ที่จะเอาชนะชนะมาสู่ตัว
เอง ก็ต้องพิถีพิถันตัวเองอยู่เสมอ และรู้จักอ่อน
ของคู่ต่อสู้ เพื่อจะตัดกำลัง และเนื้อคู่ต่อสู้จะได้
อย่างง่ายตายฉับใจ นักปฏิบัติธรรมก็ต้องสร้าง
กำลังให้เกิดขึ้นแก่ตัวเอง คือ สททพละ กำลัง
ศรัทธา วิริยพล กำลังความเพียร สติพล กำลัง
สติ สมาธิพล กำลังสมาธิ ปัญญาพล กำลัง
ปัญญา ทั้งนี้ ก็ต้องให้พร้อม เพื่อจะตัดรากถอน
โคนของกิเลสตัณหาให้สิ้นซากไปฉับนั้น **ผู้มี
ปัญญาเท่านั้น จึงจะรู้ที่เกิดที่อยู่ของกิเลส
ตัณหา และรู้สายทางของกิเลสตัณหาได้ถูก
ต้อง** เมื่อรู้เห็นต้นกำเนิดของกิเลสตัณหาได้ถูก
จุด ปัญญาก็จะลบล้างถอดถอนมันได้ง่ายขึ้น
เหมือนกันกับหมอที่ชำนาญในการตรวจโรค ก็
สามารถวางยาฆ่าตัดเอาโรคร้ายออกทิ้งไปได้
ง่ายฉับใจ การพิจารณาด้วยปัญญาก็เพื่อให้รู้
จุดเด่นชัดที่เป็นศูนย์รวมของกิเลสตัณหา เพื่อจะ
ใช้ปัญญาลบล้างกำจัดให้หมดไปสิ้นไปได้ฉับนั้น

กิเลสตัณหาที่อยู่จิต ต้องมีสติปัญญาพิชิต
อยู่รอบด้านไม่ห่างไกล และไม่ให้อภัยแก่
กิเลสตัณหาตัวใด ๆ ทั้งสิ้น กิเลสตัณหาจะ
ปรุงแต่งในสมมติใด ๆ ก็ใช้ปัญญาทำลายลบล้าง
ในสมมตินั้นอย่างทันควัน อย่าปล่อยให้
สังขารปรุงแต่งในสมมตินั้นยึดเยื้อไปนาน
เหมือนกับเสื้อผ้า ถ้ารู้ว่าสกปรกแล้วรีบซักฟอก
ให้ความสกปรกนั้นหมดไปฉับใจ จิตเมื่อรู้ว่า
เศร้าหมองในอารมณ์ ก็พิจารณาคลี่ยคลายใน
อารมณ์นั้นให้หมดไปจากจิตฉับนั้น **สิ่งใดที่
กิเลสตัณหาไปมาหาสู่อยู่บ่อย ๆ ก็ทำลาย
จุดนั้น เพื่อไม่ให้กิเลสตัณหา มาซุกซ่อนเอา
สมมติหลอกจิตอีกต่อไป** รูป เสียง กลิ่น รส

โงงรู้พะ และอารมณ์ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็เป็นที่ซุกซ่อนของกิเลสตัณหาทั้งสิ้น รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ถูกกิเลสหลอกจิต หลงยึดว่าเป็นตนเป็นตัว เมื่อรู้ที่อยู่ของกิเลสตัณหาว่าเป็นตัวตนในจุดใด ปัญญา ก็ทำลายในจุดนั้น โดยพิจารณาให้หลงสู่ไตรลักษณ์ คือ ทุกขัง อนิจจัง อนัตตา ให้จิตได้รู้เห็นตามปัญญาโดยความเป็นจริง รูปก็พิจารณาให้หลงสู่ไตรลักษณ์ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่ละอย่างก็พิจารณาให้หลงสู่ไตรลักษณ์ด้วยกันทั้งสิ้น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ที่จิตมีความเห็นผิดว่า เป็นตนเราเป็นตัวเราก็ให้พิจารณาลงสู่ไตรลักษณ์ รูป เสียง กลิ่น รส โงงรู้พะ ที่กิเลสตัณหาปรุงแต่ง สมมติว่าสวยงาม เพื่อให้จิตเกิดความยินดีรักใคร่ใฝ่ฝัน ก็ใช้ปัญญาพิจารณา ให้จิตได้รู้เห็นเป็นสังขารประกอบโครก และเป็นไตรลักษณ์เหมือนกันทั้งนั้น จะเป็นรูปกายที่ถือว่าเป็นเรา และรูปกายเขา ก็พิจารณาด้วยปัญญาให้จิตรู้เห็นเป็นสภาพเดียวกัน

การใช้ปัญญาพิจารณาอย่างนี้ ก็เพื่อให้จิตได้รู้เห็นตามความเป็นจริง เมื่อจิตรู้เห็นจริงแล้ว กิเลส ตัณหา จะปรุงแต่งสมมติ ว่าสวยงาม ว่างามว่า เป็นตนเป็นตัว ก็จะหลอกดวงจิตอีกต่อไปไม่ได้เลย เหมือนกับคนแสดงดนตรี ภาพยนตร์ เล่นลิเก ละครให้เราดูทุกวัน เมื่อเรารู้โทษภัยในการดูแล้วก็จะไม่ดูอีกเลย พร้อมทั้งชี้ขาดลงไปว่า ห้ามมาแสดงในที่นี้อีกต่อไป ผู้ที่เคยแสดงก็เลิกล้มทันที นี่ฉันใด เมื่อจิตได้รู้เห็นตามความเป็นจริงแล้ว กิเลสตัณหาหน้าไหน จะปรุงแต่งสมมติให้จิตได้

หลงตามอีกต่อไปไม่ได้ฉันนั้น เพราะได้ถูกปัญญาทำลายตัดขาดไปให้หมดสิ้นแล้ว **จึงเป็นอนาลโย ไม่มีความยินดีอาลัยในสิ่งใดทั้งสิ้น** นี่คือการพิจารณาด้วยปัญญา ก็เพื่อให้จิตได้รู้เห็นของจริงและของปลอม เหมือนกับเงินปลอม ถ้ารู้ว่าเป็นเงินปลอมแล้ว จะไม่มีความต้องการ และเสียสละทิ้งทันทีฉันใด เมื่อจิตมารู้เห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่จริง เป็นสิ่งที่มีโทษภัยแล้ว ก็จิตนั้นแหละจะปล่อยวางร่างกายที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวตน จิตก็จะถอนออกจากการยึดถือทันทีฉันนั้น ถึงจะมีรูปร่างกายนี้อยู่ ก็รู้ว่า เป็นเพียงวิบากของขันธ์เท่านั้น ถึงจิตจะอาศัยอยู่ในธาตุขันธ์ ก็อยู่ได้ตามอายุของธาตุขันธ์เท่านั้น เมื่อมารู้ในการเกิด การดับ พร้อมทั้งเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดให้ดับชัดแจ้งอย่างนี้ เห็นแจ้งชัดเจนนในสภาวะธรรม ในสัจธรรมที่เป็นจริง พร้อมทั้งรู้เห็นในสรรพสังขารทั้งหลายในปัญญาญาณอยู่อย่างนั้นนั่นแล จึงเรียกว่า **วิปัสสนาญาณ** เป็นญาณที่รู้ยิ่งเห็นจริง ความรู้เห็นในไตรลักษณ์ คือ ทุกขัง อนิจจัง อนัตตา ก็เปิดเผยอย่างเต็มที่ ไม่มีสิ่งใดในโลกนี้จะมาปิดบังอำพราง ความรู้เห็นในอดีต อนาคต และปัจจุบันก็เปิดเผยอย่างแจ้งชัด ตกอยู่ในไตรลักษณ์ที่เสมอภาคด้วยกันทั้งหมด ไม่มีความสงสัยลังเลในสิ่งใด ๆ ทั้งสิ้น

การปฏิบัติภาวนามาถึงระดับนี้ จะไม่มีการเสื่อม มีแต่จะรุดหน้าไปให้ถึงที่สุดโดยถ่ายเดียว จากนี้ไปก็จะมีความสงบ ความดับเกิดขึ้น **ความสงบ ความดับนี้ จะมีเฉพาะบุคคลผู้สุดท้ายเท่านั้น** ส่วนความสงบอย่าง

เดียนั้นมีทั่วไป จะทำให้จิตมีความสงบลึกลงไป
ในระดับไหน จะเป็นรูปฌาน อรูปฌาน ก็ตาม ก็
ยังอยู่ในขั้นแห่งความสงบกันทั้งนั้น แต่นี้เป็น
ความดับจึงไม่เหมือนกันกับความสงบอยู่ในขั้น
สมาธิ **เพราะความสงบในขั้นสมาธิเป็นเพียง
กลบกิเลสตัณหาไว้เท่านั้น** ส่วนความดับนี้
เป็นความดับของนิโรธเป็นอริยสัจ เป็นความดับที่
เกิดขึ้นแก่นักปฏิบัติแต่ละท่าน จะเกิดขึ้นเพียง
ครั้งเดียวเท่านั้น ความดับนี้ จึงเป็นความดับใน
ครั้งสุดท้าย ทุกข์ที่เคยเกิดขึ้น ตั้งอยู่ มาแต่กับ
กลับไปไหน ๆ ก็ประมวลลงมาดับพร้อมกันทั้งหมด
ทุกข์ในความเกิด ทุกข์ในความแก่ ทุกข์ในความ
เจ็บ ทุกข์ในความตาย ก็มาดับในที่นี้ เหตุให้เกิด
ทุกข์คือตัวสมุทัยก็ดับ ปัจจัยที่หนุนเหตุให้เกิด
ทุกข์ก็ดับ จึงเป็นอสังขตธาตุ อสังขตธรรม
อสังขตปัจจัย ไม่มีอะไรที่เป็นปัจจัยติดต่อกัน
เพราะทุกอย่างได้ดับไปแล้ว และดับไม่มีอะไร
เหลือ ไม่มีเชื้อใด ๆ พอให้เป็นเชื้อ ความโลภ
ความโกรธ ความหลง กิเลส ตัณหา อวิชชา ดับ
พร้อมกันทั้งหมด จึงไม่มีปัจจัยที่จะให้เกิดสังขาร
ได้ สังขารดับ จึงไม่มีปัจจัยที่จะให้เกิดวิญญาณ
วิญญาณดับ จึงไม่มีปัจจัยที่จะให้เกิดนามรูป
นามรูปดับ จึงไม่มีปัจจัยที่จะให้เกิดอายตนะ
อายตนะดับ จึงไม่มีปัจจัยที่จะให้เกิดผัสสะ
ผัสสะดับ จึงไม่มีปัจจัยที่จะให้เกิดเวทนา เวทนา
ดับ จึงไม่มีปัจจัยที่จะให้เกิดตัณหา ตัณหาดับ จึง
ไม่มีปัจจัยที่จะให้เกิดความยึดถือในอุปาทาน
อุปาทานดับจึงไม่มีปัจจัยที่จะให้เกิดภพ ภพดับ
จึงไม่มีปัจจัยที่จะให้เกิดชาติ ชาติดับจึงไม่มี
ปัจจัยที่จะให้เกิดความแก่ ความเจ็บ ความตาย

ความโศกเศร้าเสียใจที่จะให้มีความทุกข์อีกต่อ
ไป นี่คือตัวสมุทัย คือตัณหาได้ดับสนิทไปแล้ว
สังขารที่เคยปรุงแต่งสรรพสมมติได้ถูกตัดขาดไป
แล้ว เหมือนกับนายช่างผู้ที่เคยสร้างบ้านเรือน
ได้ตายไปแล้ว อุปกรณ์เครื่องมือของนายช่างก็
หมดปัญหาไปฉนั้น เมื่ออวิชชาตัณหาดับไป
แล้ว ก็ไม่มีสิ่งใดที่จะไปก่อภพก่อชาติ ก็เป็นอัน
ว่าหมดภาระกันทันทีฉนั้น

วิญญูะหยุดหมุน ไฟดับอย่างสนิท

**ความดับนี้ จะรู้จริงเห็นจริง และได้สัมผัส
ด้วยตนเองก็มีเฉพาะท่านผู้รู้เท่านั้น มัคค
สมังคี หรืออริยมรรคก็อยู่ในช่วงนี้เอง** ความ
ดับนี้ จะดับทั้งภายในและภายนอก เหมือนกัน
กับดับเครื่องกำเนิดของไฟได้แล้ว กระแสไฟที่
เคยมีตามสายไฟและหลอดไฟก็ดับไปพร้อมกัน
ทั้งหมดฉนั้น การดับกระแสไฟภายใน คือ
ราคะ โทสะ โมหะ ได้แล้ว ก็ไม่มีสิ่งใดที่จะเป็น
เหตุเป็นปัจจัยให้เกิดกระแสไฟและความร้อน
ของไฟต่อไปได้ฉนั้น เพราะทุกอย่างได้ดับไป
เสียแล้ว ถึงจะมีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย และ
มีใจ ก็ไม่มีสิ่งใดทำงานเลยในขณะนั้น มีตาก็
สักว่ามีตา ไม่มีวิญญาณในตา พอที่จะเห็นรูปได้
มีหูก็สักว่ามีหู ไม่มีวิญญาณในหู พอจะรับรู้ใน
การได้ยินเสียงใด ๆ ทั้งสิ้น มีจมูก ก็สักว่ามีจมูก
ไม่มีวิญญาณในจมูก พอให้รู้กลิ่นต่าง ๆ ได้ มี
ลิ้นก็สักว่ามีลิ้น ไม่มีวิญญาณในลิ้นพอที่จะรู้ใน
รสต่าง ๆ เลย ถึงจะมีร่างกาย ก็สักว่ามีร่างกาย
เท่านั้น ไม่มีวิญญาณในร่างกายไปสัมผัสอะไรได้

เลย มีใจก็สักว่ามีใจ วิญญาณในใจที่จะพาให้รู้
ในอารมณ์ต่าง ๆ รู้ความสุขความทุกข์นั้นก็ไม่มี

นี่คือนิโรธความดับทุกข์ ดับทั้งเหตุให้เกิด
ทุกข์ และดับทั้งปัจจัยที่จะพาให้เกิดทุกข์
สภาวะทุกข์ทั้งภายในนอกภายในก็ดับไปอย่าง
สิ้นเชิง แม้รูป เวทนา สัญญา สังขาร และ
วิญญาณในชั้นห้า ก็ดับด้วยกันทั้งนั้น ต่างชั้น
ก็ต่างดับ ไม่มีความรู้สึกใด ๆ ในชั้นนี้เลย นี้
เพราะวิญญาณที่พาให้รู้ตามชั้นนี้ได้ถูกนิโรธตัด
ขาดไปเสียแล้ว รูปก็สักว่ารูปเท่านั้น เวทนาคือ
ความเสวยในอารมณ์ต่าง ๆ ก็ไม่มี สัญญาความ
จำในสิ่งต่าง ๆ ก็ไม่รู้จักจำอะไรเลย สังขารความ
ปรุงแต่งตามสมมติทั้งหลาย ก็ปรุงแต่งไม่ได้
วิญญาณคือความรู้ เมื่อดับไปแล้ว รูป เวทนา
สัญญา สังขาร พร้อมทั้ง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็
ไม่มีสิ่งใดมีความรู้สึก จึงไม่มีสิ่งใดสัมผัสในอะไร
ได้เลย เหมือนกับเครื่องจักรน้อยใหญ่ที่มีอยู่ใน
สายพานอันเดียวกัน เมื่อดับหัวจักรได้แล้ว สาย
พานและจักรตัวอื่น ๆ ก็หยุดหมุนทันที นี่ฉันใด
เมื่อหัวจักร คือ อวิชชา ถูกนิโรธดับไปได้แล้ว
วัฏจักร คือ ความหมุนเวียนไปในภพน้อยภพใหญ่
ก็หยุดหมุนทันทีฉันนั้น นี่ก็เพราะถูก ปัญญา
ญาณ วิปัสสนาญาณ นิโรธ ได้ตัดและทำลายหัว
จักรคืออวิชชาให้ดับสูญไปแล้วอย่างสนิท ไม่มี
การพัวพัน เหมือนกับไฟและเชื้อของไฟ ทั้งสอง
นี้เป็นของคู่กัน ถ้ามีเชื้อก็ต้องมีไฟ ถ้ามีไฟก็ต้อง
มีเชื้อ ถ้าดับทั้งเชื้อดับทั้งไฟไปเสียหมดแล้ว
ความร้อนก็หมดไปทันทีฉันใด ราคะ โทสะ โมหะ
และเชื้อที่จะให้ ราคะ โทสะ โมหะ ได้ถูกน้ำอมฤต

ธรรม คือ นิโรธธรรม ได้เทราดำจัดให้หมดสิ้น
ไปแล้ว ความทุกข์ร้อนจะมีมาจากที่ไหนฉันนั้น

รู้ไม่มีสมมติ และนิमितหมาย

หลังจากความดับในชั้นนี้ และความดับใน
อายตนะแล้ว ความรู้สึกในชั้นนี้ ความรู้สึก
ทางอายตนะ จะสัมผัสอะไรไม่ได้เลย
เพราะสิ่งที่รู้ในการสัมผัสได้ดับไปแล้ว ชั้น
นี้ก็สักว่าชั้นนี้ อายตนะภายใน อายตนะภายนอก
ต่างอันก็ต่างอยู่ไม่เกี่ยวเนื่องถึงกัน เพราะ
วิญญาณที่พาให้รู้ชั้นนี้ได้ดับไปแล้ว คำว่า ตนไม่
ใช้รูป รูปไม่ใช่ตน ตนไม่มีในรูป รูปไม่มีในตน ก็
อยู่ในช่วงนี้ เวทนาไม่ใช่ตน ตนไม่ใช่เวทนา
เวทนาไม่มีในตน ตนไม่มีในเวทนา ก็อยู่ในช่วงนี้
สัญญาไม่ใช่ตน ตนไม่ใช่สัญญา สัญญาไม่มีใน
ตน ตนไม่มีในสัญญา ก็อยู่ในช่วงนี้ สังขารไม่ใช่
ตน ตนไม่ใช่สังขาร สังขารไม่มีในตน ตนไม่มีใน
สังขาร ก็อยู่ในช่วงนี้ วิญญาณไม่ใช่ตน ตนไม่ใช่
วิญญาณ วิญญาณไม่มีในตน ตนไม่มีใน
วิญญาณ ก็อยู่ในช่วงนี้ เมื่อตนไม่มีในของสิ่งใด
และสิ่งใดไม่มีในตนแล้ว ก็เหมือนกับเลขศูนย์ที่
อยู่โดดเดี่ยว ไม่มีคุณค่าอะไรเลย จึงเรียกว่า
อสังขตธาตุ อสังขตธรรม อสังขตปัจจัย จึง ไม่มี
สิ่งใดให้เป็น สันตติ ที่จะทำให้เป็นเชื้อต่อไป
จึงเป็นอรูปธรรม ไม่มีเหตุปัจจัยที่พาให้
กำเริบที่จะลอยตามกระแสของโลกอีกต่อไป
เพราะนิโรธธรรมได้กำจัดทำลายสายทาง
ของวัฏฏะให้หมดไปแล้ว สมมติโลกทั้งสาม
ก็ตัดกระแส ผ่านพ้นไป ปัจจัยที่จะพาให้ลอย
ตามกระแสของโลกก็ยุติกัน

แต่ก็ มีความรู้อีกชนิดหนึ่ง ความรู้นี้ ไม่ใช่ ความรู้ในขั้นห้า และความรู้ในอายตนะแต่อย่างใด นั่นคือความรู้ที่เหนือสมมติโลก ใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นความรู้ที่ไม่มีที่ตั้ง และไม่มีที่หมาย ไม่มีสิ่งกำหนด เป็นความรู้ที่เหนือโลก ไม่มีสิ่งใดอาจเอื้อมแอบแฝง เป็นความรู้ที่รู้ครอบโลกธาตุทั้งหมด เป็นความรู้เอกเทศอยู่เฉพาะรู้เท่านั้น

เมื่อนักปฏิบัติภาวนาได้มาถึงจุดดับได้เช่นนี้ ก็เป็นสายโซ่เชื่อมโยงมา จากปัญญาขั้นพื้นฐาน ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว อาศัย สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปป คือความเห็นชอบ ดำริพิจารณาด้วยปัญญาที่ชอบ และจริงในสภาวะธรรมจริงในสังขารธรรมจึงเป็น ปัญญาญาณ เป็น วิปัสสนาญาณ มีความรู้เห็นจริงแจ้งในสังขารธรรม ในสภาวะธรรมอย่างทั่วถึง จึงเป็นนิโรธคือความดับทุกข์ ดังที่ได้ อธิบายมานี้

เมื่อความดับนี้เกิดขึ้นไม่นานนัก ก็จะมีการ พลิกแพลงขึ้นที่จิต เหมือนกับว่าถอนออก จากความดับนิดเดียว ก็จะเกิดความรู้สึกขึ้นที่จิตโดยฉับไว นั่นคือ ความกล้าหาญ ความกล้าหาญนี้ นักปฏิบัติจะไม่เคยมีมาก่อนในกาล ไหน ๆ เพราะเป็นความกล้าหาญของผู้จะถอน รากถอนโคนของกิเลสตัณหา ตัดกระแสของ วัฏฏะให้หมดไปสิ้นไปในชาติปัจจุบัน ความกล้าหาญนี้ จะมีเฉพาะบุคคลผู้สุดท้ายเท่านั้น เมื่อจิต เกิดความกล้าหาญ สติก็กล้าหาญ ปัญญา ก็กล้าหาญ จึงเป็นมหาสติ มหาปัญญา ก็อยู่ใน ช่วงนี้เอง จะว่าถึงการทำลาย ก็เหมือนกับว่า จะพังภูเขาทั้งลูกให้เรียบราบไปในชั่วระยะกะพริบ

ตาเดียว นี่เพราะโลกกับจิตได้ขาดจากกันไป แล้ว จึงไม่มีสมมติใด ๆ แฝงอยู่ที่จิต ทุกอย่าง จะรู้ว่าเป็นของสูญเปล่าไปทั้งโลกธาตุ เพราะได้ ทำลาย มานะ อตตะ ให้หมดสภาพไปจากจิต แล้ว อนัตตา คือความสูญเปล่าก็ว่างจากจิต อย่างสมบูรณ์ เพราะทุกอย่างได้ดับไปแล้ว จึง มีแต่ความกล้าหาญของจิตโดยเฉพาะ จะนั่งสมาธิอิริยาบถเดียวสักห้าวัน ในความรู้สึกก็ เหมือนกับว่าได้นั่งสมาธิคนเดียว หรือจะ อธิษฐานว่า เมื่อข้าพเจ้ายังไม่หลุดพ้นเมื่อไร ก็ จะนั่งอยู่ในที่แห่งนี้ตลอดไปโดยไม่มีกำหนด ถึง เลือดเนื้อจะเหี่ยวแห้งผุพัง ถึงร่างกายจะแตก สลายไปก็ตาม ก็ยอมเสียสละอยู่ในที่นี้ อย่าง กล้าหาญ คำอธิษฐานนี้ จะอธิษฐานหรือไม่ อธิษฐาน ก็ไม่มีปัญหา เพราะรู้ตัวแล้วว่า อาสวักขยญาณได้เกิดขึ้นแก่ตัวเอง แล้ว และรู้ว่า อาสวะจะสิ้นไปในขณะนี้ อาสวักขยญาณ จะเกิดขึ้นในช่วงเดียวกันกับ ความกล้าหาญ เมื่อความกล้าหาญเกิดขึ้นนิด เดียว อาสวักขยญาณก็เกิดต่อเนื่องกัน มีทั้ง ความกล้าหาญ มีทั้งอาสวักขยญาณอยู่ในที่แห่ง เดียวกัน และรู้เห็นความหลุดพ้นตัวเองอย่าง ชัดเจน คำอธิษฐานที่อธิบายมานั้น ก็เพียง อธิษฐานให้สมกับความกล้าหาญเท่านั้น ถึงจะ ไม่อธิษฐานอย่างไร ก็จะหลุดพ้นอยู่แล้ว หรือจะ อยู่ในอิริยาบถใดก็ไม่มีปัญหา ในชั่วระยะ จริมกจิต เดียว อาสวะก็ขาด “ดับ” ในชั่ว พริบตา รู้ทันทีว่า อาสวะ ได้สิ้นไปใน ชั่ววินาทีนั่นเอง เมื่อรู้ว่าได้หลุดพ้นไปแล้ว ในความรู้สึกเหมือนกันกับโลกธาตุหวั่นไหว สั่นคลอน วิมุตตสมิ วิมุตตมิตติ ญาณโหติ ความหลุดพ้นมีแล้วในขณะใด ก็รู้ว่าได้

หลุดพ้นแล้วในขณะนั้น ชีณาชาติ ก็รู้ทันทีว่า ชาติ ความเกิดได้สิ้นสุดลงแล้ว วุสิตพรหมจรรย์ ความบริสุทธิ์ของพรหมจรรย์ก็สมบูรณ์เต็มที่ กต กต ภณีย อูบายที่จะนำมาปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น ก็หมดกิจเพียงเท่านั้น กิจอื่นที่จะทำให้ความบริสุทธิ์หลุดพ้นต่อไปอีกไม่มี ความบริสุทธิ์ก็เป็นความบริสุทธิ์อย่างสมบูรณ์ ความบริสุทธิ์นี้จึงไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งในโลก และก็ไม่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะอาจเอื้อมถึง อยู่เป็นเอกเทศเฉพาะความบริสุทธิ์เท่านั้น ความกล้าหาญที่เกิดขึ้นนั้นก็หมดไป

จากนี้ไปอีกนิดเดียว ก็จะเกิดความวิตกขึ้นมาโดยไม่ได้ตั้งใจ แต่เป็นธรรมชาติที่เป็นเอง นั่นคือไม่อยากสอนใคร ๆ ทั้งสิ้น มีความวิตกว่า ธรรมที่บริสุทธิ์นั้น เป็นธรรมที่มีความละเอียดอ่อน เป็นธรรมที่มีความสุขุมลุ่มลึก ยากที่บุคคลจะรู้เห็นได้ เมื่อเกิดความวิตกขึ้นมาอย่างนี้ ก็คิดว่าทันทีว่า ผู้ที่รู้เห็นในความบริสุทธิ์หลุดพ้นไปในขณะนี้ แต่ก่อน ก็เป็นตะโมตะมะ มีดมาเม็ดไปในวัฏสงสารนี้มาแล้ว ก็ยังสามารถปฏิบัติให้ถึงความบริสุทธิ์หลุดพ้นไปได้ คนอื่นเขาก็ได้บำเพ็ญบารมีมามากเหมือนกัน เขาก็ปฏิบัติเพื่อมรรคเพื่อผล เพื่อความบริสุทธิ์หลุดพ้นเหมือนกัน เมื่อเราทำได้ คนอื่นเขาก็มีบารมีรู้ได้เหมือนกัน ตัวเองก็อาศัยครูอาจารย์เป็นผู้นำทางมาตลอด และตัวเองก็ต้องเป็นผู้นำของหมู่คณะต่อไป นี่ตัวเอง จะมาทำถ้อยอ่อนใจไม่อยากจะสอนใครนั้นไม่ถูกต้อง หรือตัวเองจะเลียนแบบอย่างพระพุทธรูปเจ้านั้น ไม่สมควรอย่างยิ่ง จากนั้น ความวิตกก็จะค่อยอ่อนลง ๆ และเป็นปกติธรรมดา ในช่วงระยะ

ต่อเนื่องกัน ก็จะเกิดความวิตกขึ้นอีกอย่างหนึ่งคือ คิดถึงพระพุทธรูปเจ้า ทั้ง ๆ รู้อยู่ว่าพระพุทธรูปเจ้านั้นไปอยู่แล้ว แต่ความอยากกราบพระพุทธรูปเจ้า ก็อยากกราบเป็นกำลัง ถ้าหากพระพุทธรูปเจ้ายังมีพระชนม์อยู่ ถึงจะอยู่ไกลเท่าไร ก็จะรีบไปกราบพระพุทธรูปเจ้าให้สมใจ แต่ไม่ใช่จะไปเล่าผลของการปฏิบัติให้พระพุทธรูปเจ้าทรงทราบเลย เพียงว่า อยากกราบบูชาคุณเฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธรูปเจ้านั้น ความอยากกราบพระพุทธรูปเจ้านี้ ก็อยากกราบอย่างแรงในขณะนั้นอีกไม่นานความอยากกราบพระพุทธรูปเจ้าที่รุนแรงก็ค่อย ๆ อ่อนลง เป็นเคารพกราบไหว้ธรรมดา จึงสำนึกได้ว่า นี่หรือพระสาวกของพระพุทธรูปเจ้าที่ท่านไปปฏิบัติภาวนาต่างถิ่น เมื่อท่านได้บรรลุธรรม ถึงขั้นแห่งความบริสุทธิ์เต็มที่แล้ว ท่านจึงรีบมากกราบพระพุทธรูปเจ้านั้น ก็เป็นในลักษณะนี้ หรือ ดังคำบาลีว่า โย ธมมํ ปสสตี โส มํ ปสสตี ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าได้กราบพระพุทธรูปเจ้าแล้ว

จากนั้น ก็จะเกิดกำลังขึ้นที่จิต กำลังนี้ ก็เป็นธรรมชาติเกิดขึ้นเอง ถ้าหากมีกำลังกายประกอบแล้ว เหมือนจะยกภูเขาทั้งลูกและโยนเล่นอย่างง่ายดาย กำลังของจิตนี้ จึงไม่เหมือนกำลังของร่างกาย ถ้าจะสมมติขึ้นทำลาย ถ้าร่างกายประกอบ ก็เหมือนจะทุบเขาทั้งลูกให้เป็นจุลวิจุลไปในชั่วพริบตา นี่หาเป็นเช่นนั้นไม่เพียงมีกำลังของจิตโดยเฉพาะ กำลังของจิตนี้มีอยู่หลายวัน ในขณะเดียวกัน ความบริสุทธิ์ของธรรมที่รู้มาแล้ว และกำลังของจิตที่เกิดขึ้น ก็ตีแผ่ขยายออกมาสู่ร่างกาย เป็นในลักษณะ

ความบริสุทธิ์ของธรรมชัฟลอกธาตุ แปรธาตุที่หยาบ มีวิญญาณธาตุเป็นต้น ให้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอริยธาตุ เป็นธาตุที่บริสุทธิ์ คือธาตุไม่มีความกำเริบ ธาตุไม่มีซ้ำศึก จึงเป็นปกติธาตุ เป็นปกติขั้นนี้ ความบริสุทธิ์นั้น ก็จะซาบซ่าน ชัฟลอกธาตุ คืออัฐิทุกส่วนในร่างกายให้เข้าไปในความบริสุทธิ์ ตามธรรมที่บริสุทธิ์ อัฐิที่เปลี่ยนจากความหยาบ กลายเป็นอัฐิที่บริสุทธิ์ ก็อยู่ในช่วงนี้เอง ความบริสุทธิ์ที่มีอยู่กับธาตุขั้นนี้ใด ธาตุขั้นนี้ใด ก็กลายเป็นธาตุที่บริสุทธิ์ไปด้วย เมื่อกำลังจิตและความบริสุทธิ์ของธรรม ชัฟลอกธาตุที่หยาบให้มีความบริสุทธิ์เต็มที่แล้ว กำลังที่เกิดขึ้นที่จิตก็ค่อย ๆ อ่อนลงและอ่อนลงจนเป็นปกติธรรมดา

ถึงกำลังจิตอ่อนไปแล้วก็ตาม ส่วนความบริสุทธิ์ก็มีเป็นปกติอย่างเดิม ไม่มีการเสื่อม ไม่มีการหมดไป จึงเป็น ญาณทสสนวิสุทธิ มีความรู้เห็นแห่งความบริสุทธิ์อยู่ตลอดเวลา เป็น เอกรัตติง คือรู้ไม่มีการดับ ไม่มีความสำเร็จ มอง ไม่มีการเสื่อม เป็นความบริสุทธิ์ที่เด่นเหนือโลก ไม่เหมือนกับ ความมืดแจ้งของตะวันเดือนดาวแต่อย่างใด นี้เป็นราตรีแห่งความบริสุทธิ์ ไม่มีกาลที่เปลี่ยนแปลงไปกับเวลานาที ความบริสุทธิ์ก็เป็นธรรมที่บริสุทธิ์ ไม่มีการขึ้น ไม่มีการลง ไม่มีการไป ไม่มีการมา และไม่เป็นที่ตามสิ่งใด ๆ ทั้งสิ้น จึงเป็น ทิฏฐิวินิสุทธินุญทสนะ คือ ความรู้เห็นแห่งความบริสุทธิ์อยู่ตลอดเวลา ไม่ต้องไปหารับ คำพยากรณ์จากใคร ๆ ทั้งสิ้น ถึงจะมีครูอาจารย์องค์ที่ไวใจไต่ถาม ก็พร้อมที่จะเล่าถวาย แต่จะให้ถามท่านว่าการภาวนารู้เห็นอย่างนี้ถูกต้องหรือไม่

นั้น ไม่กล้าที่จะถามใคร ๆ ทั้งสิ้น เพราะรู้ตัวเองชัดอยู่แล้วจะไปถามทำไม และไม่มีน้ำใจที่จะได้ถามท่านแม้แต่น้อย ถึงจะมีพระพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่ ก็หาถามไม่ เหมือนกับแก้วน้ำที่ดื่มน้ำหมดแล้ว ผู้ที่ดื่มก็รู้ว่าน้ำหมดจากแก้วแล้ว จะไปถามทำไมว่าน้ำหมดจากแก้วหรือยังฉันใด เมื่อความบริสุทธิ์หลุดพ้นไปแล้ว และก็รู้ว่าหลุดพ้นไปแล้ว ความบริสุทธิ์ก็สมบูรณ์เต็มที่ จะไปถามคนอื่นทำไมฉันนั้น เพราะหมดความสงสัยในความบริสุทธิ์ที่หลุดพ้นไปแล้ว

ความบริสุทธิ์นี้ จะเป็นในครั้งพุทธกาลหรือในยุคปัจจุบัน ความบริสุทธิ์ ก็เป็นความบริสุทธิ์เหมือนกันทั้งนั้น จะเป็นพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระชีนาสพของพระพุทธเจ้า ที่มีความสมบูรณ์เต็มที่แล้ว ก็มีความบริสุทธิ์เสมอกัน นิพพานก็ในที่แห่งเดียวกัน เพราะกิเลสตัณหา อวิชชา ก็ดับสนิทในที่เดียวกัน ถึงพระพุทธเจ้า พระชีนาสพเจ้า ที่จะมาอุบัติขึ้นในโลกนี้ต่อไป ก็จะมีนิพพานดับสนิทในที่แห่งเดียวกันทั้งนั้น ฉะนั้น นักปฏิบัติจึงมี ทิฏฐิวินิสุตติ คือ รู้เห็นแห่งความบริสุทธิ์ด้วยตนเอง จึงเป็น อเสขบุคคล อย่างสมบูรณ์

ดังได้อธิบายแนวทางปฏิบัติ และผลของการปฏิบัติมาแต่ต้นจนถึงวาระสุดท้าย คิดว่าจะเป็นประโยชน์แก่ท่านไม่มากนักน้อย แนวทางที่ปฏิบัติที่ได้อธิบายมานี้ ได้อธิบายหนักไปในทางปัญญา เพื่อให้หนักปฏิบัติได้รู้แนวทางในวิธีสร้างปัญญาให้เกิดขึ้น ให้ถูกต้องตาม สัมมาทิฏฐิ

สัมมาสังกัปปะ ในองค์มรรค เพื่อให้จิตได้เห็นใน
สัจธรรมตามปัญญาต่อไป

สมาธิวิธี

บัดนี้ จะได้อธิบายในวิธีทำความสงบแก่ผู้
ปฏิบัติภาวนา เมื่อผู้ปฏิบัติได้พิจารณา
ด้วยปัญญาเหนือแล้ว ก็จำเป็นต้องสร้าง
ที่พักให้แก่จิต เพื่อให้จิตได้พักผ่อนเอา
กำลัง เมื่อจิตได้พักผ่อนในสมาธิแล้ว ก็
พิจารณาด้วยปัญญาต่อไป ทำสลับกันไป
แนวพิจารณาด้วยปัญญานั้น ได้อธิบายมา
แล้ว ให้ช่วยตัวเองในการพิจารณา
ปัญญาที่เกิดขึ้นก็จะเป็นของตัวเองเอง
ส่วนวิธีการทำสมาธิในที่นี้ จะได้อธิบาย
เพียงเป็นแนวทางไว้สองวิธี เพื่อให้ท่านทั้ง
หลายได้ปฏิบัติตามต่อไป ส่วนวิธีอื่น ๆ
เช่น เติณจกรรม เป็นต้น ได้เขียนไว้แล้วใน
หนังสือทวนกระแส

ทำสมาธิวิธีที่ ๑

วิธีทำสมาธินั้น ต้องกำหนดจิตเพ่งดู
ร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่ง เพื่อให้เป็นนิมิต
เครื่องหมายของจิต การกำหนดเพ่งดู
ร่างกายนี้ ก็ต้องใช้สัญญา และสมมติ เป็นแนว
ทางของสติไปก่อน ร่างกายส่วนไหน จุดใด ตั้ง
อยู่ที่ไหน มีลักษณะลักษณะเป็นอย่างไร ก็ต้อง
กำหนดจิตเพ่งดูในร่างกายส่วนนั้น ๆ ให้เห็นชัด
ด้วยจิต ให้รู้เห็นจริงตามสภาพของร่างกาย
หรือจะใช้คำบริกรรมประกอบอีกก็ได้ สมมติว่า
ขณะนี้ เรากำหนดจิตเพ่งดูหนึ่ง ก็ให้นึกคำ
บริกรรมว่า ตะใจ ๆ ๆ พร้อมกับกำหนด
จิตเพ่งดูในหนึ่งส่วนนั้นอย่าให้เผลอ ทั้งคำ
บริกรรม ทั้งกำหนดจิตเพ่งดูหนึ่ง ก็ให้เป็นไป
พร้อม ๆ กัน หรือจะใช้คำบริกรรมว่า พุทโธ ๆ

ๆ ๆ พร้อมกับกำหนดจิตเพ่งดูหนังก็ได้ ข้อสำคัญ คือให้จิตไปจดจ่ออยู่ที่ผิวหนัง ถ้าฝึกสติกำหนดเพ่งดูหนังมีความชำนาญแล้ว เมื่อออกจากสมาธิแล้ว ต่อไปก็จะได้อาหนางส่วนที่เราเพ่งดูนั้น มาเป็นที่รองรับของปัญญาต่อไป ปัญญาที่จะได้พิจารณาแยกแยะหนังส่วนนั้น ให้เป็นไปในอสุภะ ความสกปรกโสโครกเน่าเปื่อยลงเป็นธาตุหรือพิจารณาให้ลงสู่ไตรลักษณ์ คือ ทุกขัง อนิจจัง อนัตตา การพิจารณาหนังที่ห่อหุ้มร่างกาย ก็เพื่อให้จิตได้รู้หนังตามความเป็นจริง หรือจะกำหนดเอาเม็ดปาดเดือนออกไปเป็นชิ้นเล็กชิ้นใหญ่ ก็ให้เห็นโดยสมมติไปก่อน เมื่อพิจารณาหลายครั้งหลายหน ความชำนาญของจิตที่ฝึกเพ่งบ่อย ๆ นั้น ก็จะรู้เห็นตามความเป็นจริง หรือจะพิจารณาเนื้อ เอ็น กระดูก ก็ให้กำหนดจิตเพ่งดูตามปัญญาต่อไป ปัญญาพิจารณาไปในลักษณะใด ก็ให้จิตรู้เห็นไปตามปัญญาในลักษณะนั้นตามความเป็นจริง เมื่อจิตรู้จริงเห็นจริงตามปัญญาแล้ว จิตก็จะเกิดความเบื่อหน่าย คลายจากความกำหนัดยินดี การพิจารณาด้วยปัญญานี้ ก็ได้อธิบายมาแล้วในเบื้องต้น ขอจงได้ถือเอาเป็นแบบอย่างในการพิจารณาด้วยปัญญาต่อไป

ทำสมาธิวิธีที่ ๒

อุบายการทำสมาธิวิธีนี้จะละเอียดอ่อน ถ้าชำนาญในการกำหนดเพ่งดูร่างกายแล้ว การกำหนดจิตเพ่งดูในอารมณ์ของจิต ก็จะมีความสะดวกขึ้น เพราะการเพ่งดูอารมณ์ของจิตนี้ ไม่ได้เอาร่างกายเป็นนิमितเครื่องหมาย เพียงมีสติ กำหนดรู้ในอารมณ์ของจิตเท่านั้น อารมณ์ของจิตเป็น

อย่างไร ก็ให้มีสติกำหนดรู้อยู่กับอารมณ์ภายในจิตนั้น ๆ อย่าให้เผลอ อารมณ์ของจิตที่เป็นทุกข์ ก็ให้กำหนดจิตรู้ในอารมณ์ที่เป็นทุกข์ อารมณ์ของจิตที่เป็นสุข ก็ให้กำหนดจิตรู้ในอารมณ์ที่เป็นสุข อารมณ์ของจิตมีราคะ ก็ให้กำหนดจิตเพ่งดูอยู่ที่อารมณ์ของราคะ จิตมีอารมณ์ของโลภะ จิตมีอารมณ์ของโทสะ จิตมีอารมณ์ของโมหะ จิตมีอารมณ์แห่งความรัก จิตมีอารมณ์แห่งความชัง ก็มีสติกำหนดจิตเพ่งลงไป ในอารมณ์นั้น ๆ อย่าให้เผลอ **อย่าส่งจิตออกไปคิดค้นในต้นเหตุของอารมณ์เป็นเด็ดขาด** ถ้าส่งจิตออกไปหาต้นเหตุของอารมณ์แล้ว อารมณ์ภายในจิตก็จะเพิ่มความรุนแรงขึ้น อารมณ์ของจิตนี้ ยังไม่ใช่เป็นกิเลสตัณหา แต่เป็นผลที่เกิดขึ้นจากกิเลสตัณหาตนเอง ถ้ารู้อารมณ์ภายในจิต ก็เหมือนรู้กิเลสตัณหาภายในจิต เพราะกิเลส ตัณหา อวิชชา ห้อมล้อมจิตไว้อย่างแน่นหนา จึงพาให้จิตเป็นไปในความรักความชัง และมีความพอใจยินดีในกามคุณทั้งหลาย อารมณ์ภายในจิต ก็เป็นพิษที่มาจากกิเลสตัณหา

ฉะนั้น การกำหนดเพ่งดูอารมณ์ภายในจิต ก็เพื่อหาจุดเด่นชัดที่เป็นศูนย์รวมของกิเลสตัณหา เพื่อว่าจะใช้ปัญญาลบล้างได้ถูกจุด กิเลสตัณหาตั้งฐานทัพอยู่ที่ไหน สติปัญญาก็โจมตีที่นั่น และทำลายเข้าคือ กิเลสตัณหาให้ถูกจุดเป้าหมาย จิตมีความรักใคร่ มีความพอใจในของสิ่งใด ก็เอาสิ่งที่จิตเคยรักใคร่ยินดีนั้นแหละมาสอนจิต ยกเอาโทษยกเอาภัยในสิ่งนั้น ๆ มาสอนจิต ยกเอาโทษยกเอาภัยในสิ่งนั้น ๆ มาสอนจิต เพื่อให้จิตได้รู้

เห็น และมีความฉลาดเฉียบแหลม และจิตก็จะรู้ โทษภัยในการยึดถือ จะรู้โทษภัยในความรักความใคร่ จิตก็จะรู้โทษภัยในราคะตัณหา รู้โทษภัยในความโลภ ความโกรธ ความหลง และรู้โทษภัยในการเกิดการตาย เมื่อจิตรู้เห็นอย่างนี้ ก็จะเกิดความกลัว เมื่อจิตมีปัญญาช่วยตัวเองได้ อย่างนี้ ก็จะมีหนทางที่จะถอนรากถอนโคนของกิเลส ตัณหา อวิชชา ได้ง่ายขึ้น ความยึดมั่นถือมั่นในขันธห้าเป็นตนเป็นตัว จิตก็จะถอนออกจากความยึดถือทันที เหมือนกับคนที่เล่นน้ำในห้วยบึงต่าง ๆ ด้วยความสนุกสนานว่าจริง เมื่อมองเห็นจะเข้ในน้ำนั้นแล้ว การเล่นก็หมดจากความสนุกสนานว่าจริงทันที และจะหาหนทางขึ้นฝั่งโดยเร็วเพื่อให้พ้นไปจากภัยอันตราย เมื่อจิตได้รู้เห็นโทษภัยตามปัญญาว่า ความเกิดความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นโทษภัย จิตก็จะหาหนทางที่จะไม่เกิดไม่ตายอีกต่อไปฉันนั้น หนทางที่จะไม่เกิดไม่ตายนี้ ปัญญาที่ต้องเปิดเส้นทาง คือ สัมมาทิฏฐิ คอยรับอยู่แล้ว การพิจารณาในขันธห้า ก็จะต้องรู้ว่าไม่ใช่ตน ตนก็จะไม่มีในขันธห้านี้ ขันธทั้งห้า ก็ตกอยู่ในไตรลักษณ์ คือ ทุกขัง อนิจจัง อนัตตา และรู้ว่า ขันธห้านี้เป็นภาวะอย่างหนัก และรู้ว่าการยึดถือขันธห้าเป็นทุกข์ เมื่อจิตรู้เห็นชัดตามปัญญาอยู่อย่างนี้ ก็จิตนั้นแล จะปล่อยวางขันธทั้งห้าเสียเอง เมื่อจิตปล่อยวางขันธห้าได้แล้ว สิ่งอื่นใดในโลกนี้ จิตก็ปล่อยวางได้ทั้งหมด เมื่อจิตปล่อยวางแล้ว ความสุขความทุกข์จะมีมาจากที่ไหน เพราะไม่มีสิ่งใดเป็นเราและเป็นของของเรา จะเอาอะไรมาเป็นความสุขความทุกข์ในโลกนี้ ถ้าจิตได้รู้เห็นความจริงตามปัญญาอยู่อย่างนี้ ก็จะตัด

กระแสของ “วิภวาทะ” ให้ขาดไปอย่างง่ายดาย การอธิบายในวิธีกำหนดจิต เฟงดูในร่างกายและอารมณ์ของจิต คิดว่า นักปฏิบัติพอจะเข้าใจและนำไปเป็นแบบอย่าง เพื่อเป็นแนวทางภาวนาต่อไป และให้มีความตั้งใจปฏิบัติกันอย่างจริงจัง ผู้จะรู้จริงเห็นจริงในธรรม ก็ต้องเป็นนักปฏิบัติที่จริง เพราะสัจธรรมเป็นของจริงอยู่แล้ว ยังขาดแต่ผู้ตั้งใจจริงเท่านั้น!

บทสรุป

ดังได้ชี้แนะแนวทางปฏิบัติมา คิดว่านักปฏิบัติพอจะเข้าใจ และจะมีผลแก่นักปฏิบัติไม่มากนักน้อย และพอจะเข้าใจในการสร้างพื้นฐานให้ปัญญาเกิดขึ้น เพราะ การสร้างพื้นฐานของปัญญานั้น คือ การสร้างความคิดกลั่นกรอง ไคร่ครวญในสังขาร พิจารณาให้มีเหตุมีผลไปตามหลักความจริง เพราะทุกสิ่งในโลกนี้ เป็นเพียงสมมติเท่านั้น มีความยินดีพอใจรักใคร่ในสิ่งใด จงทำความเข้าใจว่า ทั้งหมดนั้น ตกอยู่ในสมมติทั้งนั้น จงใช้ความพยายามพินิจแยกแยะพลิกแพลงดูให้ละเอียด จะพิจารณาในเรื่องไหน ก็ให้จิตจดจ่อรู้เห็นไปตามปัญญาทุกครั้ง และให้ลงสู่ไตรลักษณ์ทุกเรื่องไป และพยายามยกระดับจิตให้สูงอย่าให้จิตตกเป็นทาสแห่งความรักความใคร่ อันจะทำให้จิตตกไปในกามคุณที่เป็นอารมณ์ฝ่ายต่ำ เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเหนือแล้ว ก็กำหนดคำบริกรรมในสมาธิต่อไป ออกจากการทำสมาธิแล้ว ก็เริ่มพิจารณาต่อไป และให้พิจารณา ลงสู่ไตรลักษณ์ทุกครั้ง

การพิจารณาด้วยปัญญาอยู่บ่อย ๆ จิตก็จะค่อย ๆ มีความฉลาดรู้เห็นในสังขาร ให้พิจารณาซ้ำ ๆ ซาก ๆ หลายครั้งหลายหน จนจิตมีความรู้เห็นตามความเป็นจริง เมื่อจิตรู้เห็นจริงตามปัญญาแล้ว จึงเรียกว่า ปัญญาญาณ ทั้งรู้ทั้งเห็นไปพร้อม ๆ กัน การพิจารณาอยู่บ่อย ๆ จิตก็จะค่อยรู้โทษภัยในสรรพสังขารทั้งหลาย จิตก็จะเริ่มถอนตัวดีห่างออกจากการยึดถือ เพราะจิตรู้ว่าทุกสิ่งในโลกนี้เป็นเพียงสมมติเท่านั้น ไม่มีใครเป็นเจ้าของโดยแท้จริง และไม่มีใครได้

อะไรเลยในโลกนี้ เพราะเป็นธรรมชาติที่เกิดดับไปตามเหตุปัจจัยของสังขารเท่านั้น และเป็น สภาพ ที่ตกอยู่ในไตรลักษณ์ทั้งสิ้น จิตก็จะรู้เห็นว่า ไม่มีอะไรเป็นตน และเป็นของของตนโดยแท้จริง เพราะทุกสิ่ง เป็นของอาศัยประจำวันเท่านั้น ไม่มีสิ่งใด เป็นของเราอย่างแท้จริง เมื่อจิตรู้เห็นในสรรพสังขารทั้งภายในและภายนอก ไกล ไกล หยาบละเอียดอยู่อย่างนี้ ก็เนื่องมาจากปัญญาสอนจิตให้มีความฉลาดรู้รอบนั่นเอง นี่เป็นวิถีทางที่จะให้เกิด วิปัสสนาญาณ เป็นญาณรู้เห็นช่องทางที่จะหนีไปให้ไกลจากขันธ์โดยไม่มีปัญหา เหมือนคนตาดี มีคอมไฟที่สว่างอยู่ในตัว ย่อมมองเห็นทางที่จะไป เพื่อให้ถึงที่สุดชั้นนี้

ขอทำความเข้าใจอีกครั้งว่า การมีสติ รู้จิต และรู้ความเคลื่อนไหวของจิต จิตคิดอะไรก็รู้ จิตมีความกระเพื่อมตามอารมณ์อย่างไร ก็รู้ทัน การมีสติรู้จิต และรู้อารมณ์ภายในจิตอยู่อย่างนี้ ไม่ใช่การปล่อยวางและละกิเลส ตัณหาแต่อย่างใด นี่เป็นเพียงมีสติรู้เท่าจิต และรู้อารมณ์ของจิตเท่านั้น หรือเพียงมีสติระครองจิตให้ทรงตัวอยู่ได้ประจำวัน เป็นในลักษณะนี้ จึงอยู่ในขั้น สมถะ ยังไม่ เป็นวิปัสสนาญาณ ดังความเข้าใจแต่อย่างใด

นักปฏิบัติอย่าพึงติดความสงบ และติดความสุข อยู่เพียงในขั้นสมาธิเท่านั้น และอย่าหลงในความสว่างที่เกิดขึ้นจากการทำสมาธิ และอย่าเข้าใจว่า ความสว่างนั้นเป็นวิปัสสนาญาณเลย นั้นเป็นโอภาส เป็นอำนาจของจิตที่แสดงออกเท่านั้น หรือ มีอภิญญาเข้าไปในลักษณะ

ใด ก็อย่าติดใจมาเล่นจนลืมหัด หรือมีฌาน มีสมาบัติ ก็อย่าพึงเข้าใจว่าตัวเองหมดกิเลส ตัณหา อวิชชา เพราะนั่นเป็นเพียงมีฌาน มีสมาบัติ กลบกิเลส ตัณหา อวิชชาไว้เท่านั้น และเป็นเพียงความสงบในขั้นสมาธิ ยังไม่ใช่ ความสงบที่แท้จริง ความสงบที่แท้จริงนั้น คือมี ปัญญาญาณ มี วิปัสสนาญาณ เป็นเครื่อง ชำระให้กิเลสตัณหาอวิชชาให้หมดไปสิ้นไป ได้ นั้นแลจึงเรียกว่าความสงบที่แท้จริง ไม่มี กิเลสตัณหาหมาก่อทวนให้จิตกระเพื่อมอีก ต่อไป และเป็นความสงบที่พระพุทธเจ้าทรง สรรเสริญ จึงเรียกว่า สงบแล้วจากขันธ์ทั้ง หลายอย่างสิ้นเชิง เป็นความสงบที่ไพบูรณ์ เป็นความสงบที่เป็นปกติแล้ว จึงขอให้ นักปฏิบัติมีความเข้าใจในความสงบทั้งสอง ดังที่ได้ อธิบายมาดังนี้

พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญญา